

Nr 11.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för bekämpande av arbetslösheten; given Stockholms slott den 7 januari 1922.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Herm. Lindqvist.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 januari 1922.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Lindqvist, anför:

I årets statsverksproposition, femte huvudtiteln sid. 25, har jag anmält, att jag ämnade föreslå Kungl. Maj:t att för arbetslöshetens bekämpande i särskild proposition äska 85,000,000 kronor på tilläggsstat för år 1922 och 5,000,000 kronor på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923.

Jag anhåller nu att få till närmare behandling upptaga denna fråga.

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 1 saml. 10 häft. (Nr 11.)

Anvisade an-
slag och
gällande be-
stämmelser.

Av 1914 års senare riksdag bemyndigades Kungl. Maj:t att såsom bidrag till understödjande av arbetslösa använda och av tillgängliga medel mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av förslagsvis 5,000,000 kronor. Kungörelse i ämnet utfärdades den 28 september 1914 (svensk författningssamling nr 237); och redan i oktober 1914 påbörjades sådan understödsverksamhet, som i kungörelsen avsågs.

Sedan verkställd utredning givit vid handen, att statens andel i de till den 1 december 1915 utbetalda understöden till arbetslösa kunde beräknas uppgå i det närmaste till 425,000 kronor, föreslog Kungl. Maj:t 1916 års riksdag att till täckande av berörda kostnader å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp å 425,000 kronor. Denna Kungl. Maj:ts framställning blev av riksdagen bifallen.

I skrivelse den 13 april 1916, nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens bekämpande, har riksdagen anmält, att riksdagen dels medgivit, att med avseende å statens meddelande av understöd till arbetslösa finge tillämpas vissa ändrade bestämmelser samt att Kungl. Maj:t tills vidare finge vidtaga nödiga åtgärder för förebyggande av arbetslöshet i enlighet med av riksdagen angivna grunder, dels ock bemyndigat Kungl. Maj:t att för nu omförmälda ändamål använda och av tillgängliga medel mot framtida anmälan till ersättande förskjuta ett belopp, uppgående jämte redan för understödjande av arbetslösa under år 1916 förskjutna medel till 5,000,000 kronor.

Genom kungörelse den 19 maj 1916 (svensk författningssamling nr 139) har Kungl. Maj:t därefter, med upphävande av kungörelsen den 28 september 1914, till efterrättelse fastställt ändrade bestämmelser angående understöd åt medellösa arbetslösa samt bidrag av statsmedel därtill.

Efter framställning av Kungl. Maj:t har vidare 1917 års riksdag å extra stat för år 1918 anvisat dels till täckande av kostnader för arbetslöshetens bekämpande under tiden den 1 december 1915—30 november 1916 ett förslagsanslag, högst, 918,500 kronor, dels ock för bekämpande av arbetslösheten i huvudsaklig enlighet med av Kungl. Maj:t föreslagna och av riksdagen godkända grunder ett förslagsanslag, högst, 11,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav förskottsvis redan under år 1917 utanordna erforderligt belopp. Genom kungörelse den 7 december 1917 (svensk författningssamling nr 865) gjordes vissa ändringar i och tillägg till kungörelsen den 19 maj 1916.

För berörda ändamål anvisade sedermera 1918 års lagtima riksdag dels — utöver av 1917 års riksdag beviljade medel — på tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag, högst, 12,000,000 kronor, dels ock för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 4,000,000 kronor. I sammanhang därmed gjordes genom kungörelse den 16 augusti 1918 (svensk författnings-

samling nr 748) vissa ändringar i och tillägg till kungörelsen den 7 december 1917.

För samma ändamål anvisade 1919 års riksdag dels — utöver av 1918 års lagtima riksdag beviljade medel — på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 8,000,000 kronor, dels ock på extra stat för år 1920 ett förslagsanslag, högst, 2,000,000 kronor, samt 1920 års riksdag dels på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag, högst, 3,000,000 kronor, dels ock på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, 1,000,000 kronor. I enlighet med av riksdagen godkända grunder för meddelandet av arbetslöshetsunderstöd utfärdade Kungl. Maj:t den 22 oktober 1920 kungörelse angående understöd åt medellösa arbetslösa samt bidrag av statsmedel därtill (svensk författningssamling nr 696).

Slutligen anvisade 1921 års riksdag för bekämpande av arbetslösheten dels på tilläggsstat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, å 11,000,000 kronor — varav en summa av 500,000 kronor beräknats till bestridande av särskilda åtgärder för »lindrane av nöd», som i följd av arbetslöshet drabbat personer, vilka icke enligt gällande författning vore kvalificerade att erhålla arbetslöshetsunderstöd — samt ett reservationsanslag av 23,500,000 kronor eller inalles 34,500,000 kronor, dels ock på extra stat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, 3,000,000 kronor, varav 500,000 kronor för »lindrane av nöd» (riksdagens skrivelser nr 177 och 350). Med bifall till en på kommunikationsdepartementets föredragning avlåten proposition anvisade dessutom samma riksdag under titel »Utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» på tilläggsstat för år 1921 ett reservationsanslag av 9,000,000 kronor, att utgå av lånemedel och att enligt Kungl. Maj:ts bestämmande användas för sådana arbeten vid telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, vilka kunde påkallas för bekämpande av arbetslösheten (riksdagens skrivelse nr 339 B punkt 46).

I anslutning till de av 1921 års riksdag antagna grunderna för användandet av de beviljade allmänna arbetslöshetsanslagen meddelade Kungl. Maj:t genom kungörelse den 22 juni 1921 angående statsbidrag till understöd åt medellösa arbetslösa (svensk författningssamling nr 366) nya bestämmelser i ämnet, vilka innefatta vissa ändringar i och tillägg till stadgandena i 1920 års kungörelse.

De sålunda gällande bestämmelserna i ämnet äro av huvudsakligen följande innehåll:

Understöd må utgå dels till svensk medborgare, som fyllt 15 år, är arbetsför inom sitt yrke samt hos organ för offentlig arbetsförmedling sökt men ej erhållit arbete, dels ock till sådan persons familj, allt under förutsättning, att han under minst sex månader före det ansökan gjorts

icke åtnjutit understöd av fattigvården, dock att hänsyn icke skall tagas till sådant understöd av fattigvården, som varit tillfälligt eller utgått i anledning av sökandens eller hans familjemedlemmars sjukdom eller tilldelats sökande, som uppenbarligen efter bästa förmåga sökt försörja sig och de sina, men till följd av särskilt betungande försörjningsplikt nödgats för familjens uppehälle mottaga sådant understöd. Förrän understöd kan beviljas, skall undersökas, huruvida icke lämpligt tillfälle till utkomst genom eget arbete kan beredas den arbetslöse. Till understöd bidrager staten med högst 1 krona 50 öre per dag för man och hustru tillhopa, 1 krona per dag för ensam person, som fyllt 18 år, 60 öre per dag för ensam person, som fyllt 15 men ej 18 år, samt 30 öre för varje inom eller utom äktenskapet fött barn. Statsbidrag till understöd får ej utgå för mera än sex dagar i veckan. I regel utgår understöd av statsmedel endast till samma belopp, som tilldelats den arbetslöse av resp. kommunis eller landstings medel. Erhåller den arbetslöse bidrag av arbetsgivare eller arbetslöshetskassa, må understöd likväl till honom utgå, dock högst med så stort belopp, att detsamma jämte nämnda bidrag uppgår till $\frac{2}{3}$ av den å orten vanliga avlöningen för jämförlig arbetare. Understödet storlek bestämmes efter den arbetslöses större eller mindre behov och kan efter omständigheterna utgå i kontanta medel eller, helt eller delvis, i naturaförmåner. Understödstagare är vid risk av understödets indragande skyldig föra ett ordentligt och nyktert levnadssätt, att regelbundet anmäla sig hos den offentliga arbetsförmedlingen samt att mottaga lämpligt arbete, som anvisas honom. Understödet skall icke äga fattigvårds karaktär.

Kommun eller landsting, som ämnar börja verksamhet för beredande av arbetslöshetsunderstöd och önskar komma i åtnjutande av statsbidrag, har att, innan verksamheten begynner, inhämta arbetslöshetskommissionens medgivande därtill samt göra ansökan om statsbidrag hos kommissionen, vilken även äger att, då anledning därtill föreligger, besluta, att sådant bidrag ej vidare skall utgå.

Genom kungörelsen av den 22 juni 1921 har vidare tillskapats ännu en understödsform, nämligen hjälp till hyra eller till därmed jämförliga utgifter, såsom betalning av ränta å skuld för eget hem och likartade oundgängliga kostnader för hemmets och familjens sammanhållande. Dylik hyreshjälp må i särskilt ömmande fall tilldelas sådan arbetslös familjeförsörjare, som enligt kungörelsens bestämmelser kan erhålla arbetslöshetsunderstöd eller av staten anordnat nödhjulsarbete, dock icke till erläggande av hyra för av arbetsgivare upplåten bostadslägenhet. Statsbidrag till beredande av hyreshjälp beviljas kommun eller landsting av statens arbetslöshetskommission för ett kalenderkvartal

i sänder av medel, vilka för ändamålet av Kungl. Maj:t ställas till kommissionens förfogande, och utgår för en var understödstagare med enahanda belopp, som i sådant hänseende beviljats av kommunen eller landstinget, dock att, där sådant finnes påkallat med hänsyn till det begränsade beloppet av för ifrågavarande ändamål anvisade statsmedel, statsbidraget för varje understödstagare må av arbetslöshetskommissionen bestämmas till lägre belopp än av resp. kommun eller landsting för ändamålet utgivna medel.

Verksamheten för »lindrane av nöd» blev i överensstämmelse med riksdagens uttalade önskan ej reglerad genom någon författning, utan skulle det ankomma på Kungl. Maj:t att efter motiverad framställning av arbetslöshetskommissionen för varje särskilt fall anvisa de behövlige beloppen.

Enligt meddelade uppgifter hava i *arbetslöshetsunderstöd* från och med den 1 oktober 1914 utbetalats följande belopp:

	Understödens totalbelopp kr.	Statens andel beräknad till kr.
År 1914 (okt.—dec.)	182,659	91,330
» 1915	680,165	340,083
» 1916	80,665	40,333
» 1917	266,681	133,341
» 1918	3,342,086	2,037,006
» 1919	1,994,955	1,165,060
» 1920	132,209	66,103
» 1921 (jan.—okt).	9,222,027	4,588,761

År 1921:	Antal kom- muner	Understödens totalbelopp kr.	Statens andel beräknad kr.
Januari	14	37,483·33	18,683·47
Februari	45	376,112·54	180,075·41
Mars	75	991,787·02	485,608·14
April	82	1,342,329·96	664,655·09
Maj	80	1,208,912·04	604,784·75
Juni	74	1,192,152·21	590,605·15
Juli	79	987,235·07	497,798·81
Augusti	74	1,025,081·18	516,116·50
September	85	1,037,266·60	517,907·30
Oktober	103	1,023,667·23	512,527·32
Summa kr. —		9,222,027·18	4,588,761·94

Kostnaderna för understödsverksamheten hava sålunda under hela kristiden utgjort omkring 15·9 milj. kronor¹, varav omkring 8·5 milj. kronor belöpt sig på staten.

¹ Häre icke inräknade kostnaderna för den sedan år 1915 anordnade särskilda understödsverksamheten för tobaksarbetare, som blivit arbetslösa i samband med tobaksmonopols genomförande.

För *sysselsättande* av arbetslösa har under kristiden från de allmänna arbetslöshetsanslagen anvisats i runt tal 58½ milj. kronor. Däri ingå följande genom Kungl. Maj:ts beslut under år 1921 anvisade belopp, nämligen till:

	Kronor.
Södra Sveriges statsarbeten	21,750,000
Norriands statsarbeten	4,500,000
Länsstyrelsen i Luleå för vissa nödhjulsarbeten i Jokkmokk	50,000
Vattenfallsstyrelsen	628,000
Marinförvaltningen	248,500
Arméförvaltningen	888,300
Domänstyrelsen	900,000
Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	100,000
Svenska mosskulturföreningen	11,617 ³⁰
Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län för arbeten vid Kolhättans färjläge	10,000
Statens järnvägar	150,000
	<hr/>
	29,236,417 ³⁰

Sammanlagda beloppet av de för nyssnämnda ändamål under år 1921 anvisade medel utgör alltså 29,236,417³⁰ kronor.

Dessutom har Kungl. Maj:t under år 1921 anvisat nedanstående summor, inalles 1,479,431¹⁴ kronor, till särskilda ändamål, nämligen till:

	Kronor.
Arbetslöshetskommissionens administrationskostnader	80,000
Kommissionens lånefond för vägbyggen	1,000,000
Hyreshjälp	325,000
Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län för bestridande av rese-kostnader för arbetslösa	9,431 ¹⁴
Arméförvaltningen för viss anskaffning	45,000
Vattenfallsstyrelsen för inköp av armeringsjärn	20,000

Det belopp av 500,000 kronor, som beviljats å 1921 års tilläggsstat för »lindrande av nöd», har icke tagits i anspråk för detta ändamål, utan använts lika med övriga för nämnda år beviljade medel.

Ovannämnda av Kungl. Maj:t för nödhjulsarbeten och till särskilda ändamål anvisade belopp, inalles 30,715,848⁴⁴ kronor, tillsammans med statens beräknade andel i kostnaderna för understödsverksamheten under tiden januari—oktober 1921, eller kronor 4,588,761⁹⁴, uppgå således till 35,304,610³⁸ kronor eller i det närmaste hela beloppet av de för arbetslöshetens bekämpande under år 1921 av riksdagen anvisade medel, 35,500,000 kronor.

Beträffande dispositionen av det för år 1922 av riksdagen anvisade förslagsanslaget å högst 3,000,000 kronor ävensom angående medels-

behovet för januari månad innevarande år torde jag få inskränka mig att anföra följande. Genom särskilda Kungl. Maj:ts beslut hava av nämnda anslag före denna dag anvisats tillhopa 400,000 kronor. Med anledning av framställningar från arbetslöshetskommissionen, som beräknat ett medelsbehov för januari månad av inalles 5,750,000 kronor för hjälpverksamhetens fortsättande enligt gällande grunder, har Kungl. Maj:t tidigare denna dag från anslaget för oförutsedda utgifter anvisat såsom förskott i avräkning å det anslag för arbetslöshetens bekämpande, som riksdagen må komma att bevilja på årets tilläggsstat, ett belopp av 2,950,000 kronor, motsvarande vad som för ändamålet erfordras utöver odisponerad tillgång å förenämnda anslag för år 1922 ävensom beräknelig reservation å 1921 års anslag.

I skrivelse, dagtecknad den 23 december 1921, har arbetslöshetskommissionen inkommit med en redogörelse för sin verksamhet under år 1921 samt med de förslag, vartill kommissionen funnit läget föranleda. Kommissionen anför därvid:

Arbetslöshetskommissionen.

De förhoppningar, som i våras ännu kunde hysas om en mildring av den svåra depressionen inom näringslivet för återstående delen av innevarande år, blevo icke infriade. Visserligen medförde den varma årstidens inbrott någon lättnad med avseende å arbetstillgången inom de egentliga säsongyrkena, men i stort sett fortsatte den rådande massarbetslösheten.

Hur abnormt läget på arbetsmarknaden gestaltat sig under året, framgår tydligt av nedanstående tabell, som utvisar antalet arbetslösa inom de svenska fackorganisationerna i procent av hela det redovisade medlemsantalet:

	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6	31/7	31/8	30/9	31/10	30/11	31/12
1911	—	12.0	10.4	6.7	3.5	3.2	2.9	3.1	2.3	4.3	4.4	8.5
1912	11.1	8.4	6.5	5.2	3.7	3.3	2.8	2.7	2.9	3.6	5.7	8.4
1913	8.9	7.1	5.7	4.0	2.6	2.7	2.5	2.3	2.2	2.6	4.4	7.5
1914	10.4	7.5	6.5	5.1	3.2	3.1	3.0	3.1	7.7	8.1	10.3	15.0
1915	14.8	12.0	11.2	8.5	6.7	6.3	4.0	3.6	3.5	3.8	4.5	7.7
1916	8.0	6.7	5.2	4.7	3.3	2.7	2.7	2.2	2.2	2.3	2.2	5.4
1917	5.9	5.5	7.0	4.4	2.8	3.1	3.3	2.8	2.4	2.8	2.4	5.8
1918	6.0	5.0	4.9	5.0	4.0	4.6	4.2	3.5	3.7	3.2	3.4	7.3
1919	7.5	7.6	8.1	7.5	6.1	4.6	3.8	3.2	3.1	3.2	3.8	7.2
1920	7.6	7.5	4.5	3.5	2.9	3.4	2.8	3.0	2.9	4.3	7.0	15.8
1921	20.2	20.8	24.6	24.2	25.3	27.9	27.8	26.8	26.2	26.8	29.0	—

Såsom synes har en så hög arbetslöshetsfrekvens som under innevarande år icke förefunnits sedan ifrågavarande statistiska rapportering började; man torde också kunna påstå, att den nuvarande arbetslösheten hittills varit utan motstycke i Sveriges senare historia. Depressionens verkningar gentemot de i näringslivet anställda inskränka sig emellertid icke enbart till de arbetslösa. Minskningen av den normala arbetstillgången och därmed av lönearbetarnas vanliga inkomster är i verkligheten mycket större än vad själva antalet arbetslösa giver

vid handen. Nästan lika många arbetare hava under större eller mindre del av året fått arbeta med inskränkt arbetstid, därför att företagen icke haft full sysselsättning ens för sin reducerade arbetarstam. Dessa s. k. korttids-arbetare hava emellertid såsom endast partiellt arbetslösa icke kunnat komma i åtnjutande av någon hjälp från det allmännas sida. Ett förslag i sådant syfte vid årets riksdag, genom motion av hr A. J. Bårg, avvisades nämligen av riksdagen såsom innebärande allt för vådliga konsekvenser ur statsfinansiella och socialekonomiska synpunkter.

Depressionen drabbar alltjämt de olika näringsgrenarna med växlande tyngd. Livsmedelsindustrierna äro sålunda ännu föga berörda och erbjuda sina arbetare i stort sett oförminskad arbetstillgång och nästan oförändrad arbetsförtjänst. Mörkast ter sig ställningen för gruv-, järn- och verkstadsindustrierna samt sjöfarten, där arbetslösheten under året varit i oavslätligt stigande. Sågverksindustrien och textilindustrien, vilka under våren och sommaren lågo nästan alldeles nere, begynte repa sig under höstens lopp. Åtminstone för tillfället arbeta textilfabrikerna under gynnsamma villkor, och under de sista månaderna har skeppningen av trävaror, särskilt från Norrland, tagit en större omfattning än vad man tidigare vågade hoppas. För trämassfabrikernas och pappersbrukens vidkommande förefaller det, som om förebudet till en bättre konjunktur synas börja skönjas på världsmarknaden. På grund härav kan det förmodas, att skogsavverkningarna under vintern icke komma att bedrivas i fullt så ringa omfattning, som det räknades med under sommaren. En högst avsevärd inskränkning av skogsarbetet torde emellertid vara ofrånkomlig och kommer säkerligen att på ett synnerligen kännbart sätt beröra alla de tusentals arbetare och småbönder i Norrlands skogstrakter och annorstädes, vilka för sitt uppehälle äro beroende av regelbunden inkomst från detta vinterarbete. För glasindustrien har en ljusning förmärkts under de sista månaderna. Flera tidigare helt nedlagda fönsterglasbruk, hava nyligen återupptagit driften på basis av mycket stark reduktion av arbetslönerna.

Inom många industrier har man i allmänhet i det längsta sökt undvika att avskeda sina arbetare, och många företag hava gjort stora ekonomiska uppoffringar för att sammanhålla en yrkesskicklig och samövad personal. Det försämrade ekonomiska läget har emellertid efter hand nödvändiggjort entledigande i en beklagligt stor omfattning. Dess bättre sammanfaller icke antalet arbetslösa med antalet avskedade, utan har erfarenheten även under denna svåra kris bekräftat förut gjorda iakttagelser, att en betydande del av de sålunda entledigade, tack vare de nära förbindelser, som i vårt land ännu bestå mellan industri och landsbygd, sökt sig ut till anförvanter och bekanta bland jordbruksbefolkningen och där tills vidare fått sitt uppehälle. Jordbruket torde på detta sätt numera hava återvunnit den arbetskraft, som genom högkonjunkturen under krigsåren till ett antal av 40 å 50 tusen personer sögs in till industrierna. Men denna jordbrukets förmåga att absorbera arbetskraft är icke obegränsad, i synnerhet som den kris, som nu övergår landet, även berör denna den viktigaste av våra näringar och tvingar lantbrukaren till sträng begränsning av utgifterna. Under hösten har också hos jordbrukarna kunnat förmärkas en tydlig tendens att anställa så få arbetare som möjligt, trots de starkt sjunkande lönerna på landsbygden. Följden har blivit, att många lantarbetare nu stå utan plats och möjlighet att försörja sig samt därför anmält sig i behov av understöd. Under våren och sommaren — jordbrukets högsäsong — voro lantarbetarna avstängda från såväl nödhjälpsarbete som understöd,

men vidtogs på hösten den ändring, att arbetslösa lantarbetare likställdes med övriga arbetslösa.

Vad hela antalet arbetslösa i landet beträffar, får kommissionen hänvisa till efterföljande tabell, som utvisar antalet arbetslösa länsvis den 31 sistlidne oktober samt den offentliga hjälpverksamhetens omfattning nämnda dag:

Antalet arbetslösa och den offentliga hjälpverksamhetens omfattning den 31 oktober 1921.¹

L ä n	Hela antalet arbetslösa	D ä r a v	
		i kommunala nödhj.-arb.	uppstående understöd
Stockholms stad	5,364	279	4,699
Stockholms län	3,727	176	1,201
Uppsala »	1,259	44	164
Södermanlands »	3,131	44	1,807
Östergötlands » ²⁾	3,929	421	1,307
Jönköpings »	2,853	436	413
Kronobergs »	1,917	108	62
Kalmar »	3,122	498	370
Gottlands »	243	46	—
Blekinge »	2,079	142	25
Kristianstads »	879	143	19
Malmöhus » ²⁾	2,557	222	1,013
Hallands »	969	44	47
Göt. o. Bohus » ¹⁾	9,819	567	4,937
Älvsborgs »	1,469	86	132
Skaraborgs »	406	109	36
Värmlands »	4,969	342	880
Örebro »	3,415	495	560
Västmanlands »	5,164	429	2,230
Kopparbergs »	8,766	1,039	1,132
Gävleborgs »	7,638	1,353	1,217
Västernorrlands »	7,664	775	168
Jämtlands »	1,192	73	—
Västerbottens »	5,994	274	—
Norrbottnens »	9,733	673	109
Hela riket	98,258	8,818	22,528
Preliminära siffror pr 30 november för hela riket	117,000	8,700	34,800
¹⁾ Göteborgs stad	5,239	355	3,868
²⁾ Malmö »	628	140	438
³⁾ Norrköpings »	1,071	218	495

Dessa uppgifter utgöra en sammanfattning för de ca 650 kommuner, rörande vilkas arbetslöshetsförhållanden kommissionen haft anledning inhämta närmare upplysningar och bland vilka givetvis alla större arbetarcentra i landet äro att räkna. Av dessa i runt tal 100,000 arbetslösa voro endast ungefär 1 % kvinnor. Understödsverksamhet för kvinnliga arbetslösa förekommer också endast på några få orter, där det, trots alltjämt förefintligt behov av hembiträden och

¹ Beträffande antalet vid statliga nödhjälpsarbeten sysselsatta arbetare hänvisas till tab. å sid. 11.

kvinnlig arbetskraft till jordbruket, icke visat sig möjligt att placera dessa arbetslösa, kvinnliga familjeförsörjare.

Såsom nämnts hänföra sig ovanstående siffror till tidpunkten för den kalla årstidens inbrott, den 31 oktober. Arbetsmarknaden undergick emellertid under november månad en ytterligare försämring, som synes av å ovanstående tabell meddelade preliminära siffror för denna månad, och torde arbetslösheten först kulminera fram i instundande januari månad; julsåsongen under december medför nämligen alltid någon lindring. Efter nyåret 1922 torde man med sannolikhet hava att räkna med en arbetslöshetssiffra, som för landet i dess helhet med minst 25,000 torde komma att överskrida nyssnämnda novembertal. Häre ingå givetvis då de 20 å 30,000 säsongarbetare, vilka under normala förhållanden städså äro arbetslediga denna tid av året, men vilkas säsongarbetslöshet skärpes under nu rådande förhållanden, då de tillfällen till ströarbeten och sysselsättning inom ett komplementyrke, som eljest brukar stå dem till buds, nu äro mera sällsynta. I denna summa torde vidare hava inräknats åtskilliga tusental personer, vilka för sin utkomst visserligen icke uteslutande äro hänvisade till lönearbete — närmast de ovan berörda, inom skogshanteringen verksamma småbrukare, torpare, lägenhetsinnehavare med flera — men vilka nu på grund av utebliven arbetsförtjänst anmält sig som arbetslösa, och som sannolikt i många fall näppeligen utan samhällets hjälp kunna nödtorftigt livnära sig över vintern.

I jämförelse med senaste årsskiftet torde man alltså kunna befara, att arbetslösheten instundande nyår kommer att bliva ungefär fördubblad. Denna stegring av arbetslösheten har dessutom åtföljts av minskad ekonomisk motståndskraft hos de därav hemsökta individerna. Tiotusentals personer torde nu ha gått arbetslösa under ett helt år, varvid smånången de enskilda hjälpkällorna samt för de organiserade arbetarna de fackliga understödsfonderna utsinat, så att vederbörande numera för sin existens äro helt hänvisade till det allmännas knappa hjälp. Hänsyn har också fått tagas till detta förhållande, så att antalet nödhjälpsarbetare och understödda varit i starkt stigande, särskilt under de sista månaderna.

I stort sett har emellertid arbetslöshetskommissionen inom ramen av tillgängliga medel lyckats upprätthålla den hjälpplan, vilken framlades i den Kungl. propositionen nr 362 vid 1921 års riksdag, på grund varav också för ändamålet beviljade anslag — ehuru helt utnyttjade — icke överskridits.

Tyvärr kan kommissionen icke framlägga någon mera pålitlig statistik över antalet understödstagare förrän från och med sistlidne oktober, enär rapporterna från de kommunala arbetslöshetskommittéerna tidigare icke möjliggjort en sådan särskiljning, att antalet understödstagare efter huvudpersoner framkommit utan ha i antalet understödstagare inberäknats även de understöddas hustrur och barn. Vidstående tabell utvisar emellertid hela antalet understödstagare, inklusive familjemedlemmarna, samt understödets sammanlagda belopp för olika månader:

Tablå öfver understödsverksamhet med statsbidrag samt statliga nödhjälpsarbeten under tiden 1 januari—30 november 1921.

Tidpunkt.	Understödsverksamhetens omfattning.					Statliga nödhjälpsarbeten.							
	Antal kom-muner.	Antal under-stöds-tagare.	Antal hjälpta in-divi-der.	Understödens totalbelopp.	Statens andel.	Antal arbetsplatser.			Antal sysselsatta arbetslösa.				
						Södra Sve-ri- ges stats- arbeten.	Norr- lands stats- arbe- ten.	S.a.	Södra Sve-ri- ges stats- arbeten.	Norr- lands stats- arbe- ten.	S.a.		
1921.													
31 januari .	14	—	3,411	37,483·33	18,683·47	41	—	41	1,381	—	1,381	—	1,381
28 februari .	45	—	27,995	376,112·54	180,075·41	64	—	64	3,366	—	3,366	—	3,366
31 mars . .	75	—	54,571	991,787·02	485,608·14	104	—	104	5,652	—	5,652	—	5,652
30 april . .	82	—	61,377	1,342,329·96	664,655·09	136	—	136	8,835	—	8,835	—	8,835
31 maj . . .	80	—	62,732	1,208,912·04	604,784·75	161	—	161	10,646	—	10,646	—	10,646
30 juni . . .	74	—	50,249	1,192,152·21	590,605·15	151	—	151	9,422	—	9,422	—	9,422
31 juli . . .	79	—	46,657	987,235·07	497,798·81	200	6	206	11,467	348	11,815	—	11,815
31 augusti .	74	—	48,921	1,025,081·18	516,116·50	191	23	214	11,618	2,031	13,649	—	13,649
30 september	85	—	47,646	1,037,266·60	517,907·30	218	35	253	10,303	3,611	13,914	—	13,914
31 oktober .	103	22,700	48,650	1,023,667·23	512,527·32	231	53	284	11,588	6,449	18,027	—	18,027
30 november	126 ¹	34,800 ¹	—	—	—	263	75	338	12,320	6,834	19,154	—	19,154
			S:a kr.	9,222,027·18	4,588,761·94 ²								

Av tabellen framgår, hurusom understödsverksamheten, som under våren visade en oroväckande utvidgning, under sommaren reducerats, vilket skedde därigenom, att de kommunala arbetslöshetskommittéerna, sedan från kommissionens sida genom särskilt cirkulär påpekats nödvändigheten av en sträng behovsprövning, från understöd och nödhjälpsarbete i regel utestängde ungarlar samt alla personer tillhörande sommarsångkyrken. Någon större olägenhet förspordes icke härav, i synnerhet som de meddelade anvisningarna icke förhindrade att i ömmande fall bringa hjälp. Genom det bemyndigande, som kommissionen i kraft av statsmakternas beslut i K. kungörelse den 22 juni 1921 rörande understödsverksamheten erhöll ifråga om rätten att vägra statsbidrag till den kommunala understödsverksamheten för arbetslösa, har det även i fortsättningen lyckats kommissionen att genomföra de av statsmakterna angivna principerna beträffande understödsverksamhetens igångsättande och handhavande. En värdefull hjälp har kommissionen härvidlag haft av de tvänne inspektörer, som närmast å statsarbetenas vägnar regelbundet besöka vederbörande kommuner och vilka även till kommissionen avgiva rapporter över sina överläggningar med de kommunala hjälporganen samt sina iakttagelser över hjälpverksamheten. Till ledning för denna har kommissionen också utarbetat »Råd och Anvisningar», vilka distribuerats till de kommunala hjälporganen, och vilka i sin mån framgitt till att få till stånd en välbehöfvlig likformighet i fråga om hjälpverksamhetens lokala bedrivande.

¹ Preliminära siffror.

² Anledningen till att statens bidrag blivit mindre än hälften av kommunernas tillskott, är att några kommuner utdela understöd, där det kommunala tillskottet utgår med något högre belopp än det statliga maximibidraget.

En viktig funktion utövas därvidlag av de *revisorer*, vilka utses av länsstyrelser och kommuner. Länsstyrelsens revisorer ha att uppträda som kronans ombud med särskilt aktgivande därpå, att statsbidrag icke må utgå till sådan nödhjälpsverksamhet, som står i strid med gällande författning. Genom understödsverksamhetens utvidgning ha dessa revisorer i större städer åsamkats en mycket tung arbetsbörda, vilken man rimligtvis icke kan begära, att härför kvalificerade personer i längden frivilligt skola åtaga sig. Det kan därför ifrågasättas, huruvida icke någon ersättning av statsmedel i lämplig form kunde beredas dessa av länsstyrelserna utsedda revisorer.

Arbetslösheten pålägger för närvarande Sveriges kommuner betydande ekonomiska offer. Kommissionen kan emellertid som sin erfarenhet vitsorda, att kommunerna beredvilligt bära dessa samt i stort sett visa erkännansvärd klokhet och omtanke vid sina åtgärder för arbetslöshetens bekämpande. Trots det brydsamma finansläge, vari så många kommuner genom tidsförhållandena blivit försatta, har Kungl. Maj:t på kommissionens tillstyrkan under år 1921 endast behöft höja statsbidraget för understödsverksamheten utöver de normala 50 % i två fall, nämligen för Nederkalix och Jokkmokks kommuner.

Genom ovannämnda kungörelse av den 22 juni 1921 utfärdades närmare bestämmelser om den nya hjälpform, *hyreshjälp*, som statsmakterna beslöto vid årets riksdag. För detta syfte hade man tänkt sig ett belopp av kr. 500,000:— pr kvartal. Denna summa har emellertid icke blivit helt förbrukad. Kommunerna hava i regel varit mycket restriktiva med avseende på beviljandet av hyresbidrag, enär det visat sig, i överensstämmelse med tidigare socialpolitisk erfarenhet, att i dylika fall en samverkan lätt uppstår mellan en hyresvärd och en hyresgäst, varvid den förre under form av vräkningsshot vill frampressa offentlig hyreshjälp åt den senare. Av statsmedel har hyreshjälp för 2:dra, 3:dje och 4:de kvartalen 1921 beviljats med i avrundat tal resp. 52,000:— kr., 99,000:— kr. och 166,000:— kr. Ehuru beaktande de vådor, som vidlåda ifrågavarande hjälpform, vill dock kommissionen förorda dess bibehållande.

Den av statsmakterna meddelade bestämmelsen, att hyreshjälp icke kan tilldelas arbetslös, som bebor av arbetsgivaren upplåten lägenhet, har emellertid i praktiken lett till ohållbara konsekvenser. Under förra delen av året voro de arbetsgivare, vilka i egenskap av husägare eller majoritetsintressenter i fastighetsbolag uthyrde lägenheter åt sina arbetare, i allmänhet sinnade att låta anstå med hyresindrivningen, men sedan arbetarna en längre tid varit definitivt avskedade från vederbörande företag och då dessas ekonomi blivit allt sämre, hava i många kommuner såväl vederbörande arbetsgivare som arbetslösa enträget hemställt om en sådan tolkning av ifrågavarande bestämmelse, att hyresbidrag kunde utgå åtminstone i de mest ömmande fallen. Detta har emellertid icke varit möjligt, men vill kommissionen härmed föreslå, att bestämmelsen ifråga måtte utgå ur kungörelsen samt hyreshjälpens tilldelande bestämmas allenast efter föreliggande hjälpbehov.

De ekonomiska bördor, som den rådande arbetslösheten pålagt kommunerna, inskränka sig emellertid icke endast till deras bidrag till den offentliga understödsverksamheten. Av den å sid. 9 återgivna tabellen framgår, att kommunerna vid sina egna nödhjälpsarbeten också sysselsätta ett avsevärt antal arbetslösa; till kommunala nödhjälpsarbeten ha härvid hänförts även de vägarbeten, som i egen regi utföras av vägdistrikt o. dyl.

Av landstingen år 1921 beviljade anslag till arbetslöshetens bekämpande:

L ä n.	Till Understöd.	Till Lån.	Till Förvaltning.
Stockholms	30,000	500,000	5,000
Uppsala	75,000	75,000	4,000
Södermanlands	100,000	—	5,000
Östergötlands	150,000	—	1,000
Jönköpings	100,000	—	—
Kronobergs	125,000	—	—
Kalmar norra	75,000	—	1,000
Kalmar södra	100,000	—	3,000
Gottlands	29,033: 34	—	—
Blekinge	100,000	—	—
Kristianstads	250,000	—	3,000
Malmöhus	200,000	—	5,000
Hallands	50,000	—	—
Göteborgs och Bohus	106,000	—	—
Älvsborgs	270,000	—	—
Skaraborgs	75,000	—	—
Värmlands	200,000	—	—
Örebro	200,000	300,000	5,000
Västmanlands	—	300,000	—
Kopparbergs	—	500,000	3,000
Gävleborgs	300,000	—	—
Västernorrlands	200,000	300,000	3,000
Jämtlands	50,000	—	—
Västerbottens	—	100,000	2,000
Norrbottens	500,000	—	—
Summa	3,285,033: 34	2,075,000	40,000

Summa summarum 5,400,033: 34 kr.

Även landstingen hava under innevarande år beviljat avsevärda bidrag till arbetslöshetens bekämpande, tillhoppa icke mindre än i runt tal 5,400,000 kr. Sådana anslag hava regelbundet förekommit sedan hösten 1914, men hava hitintills icke behövt i någon nämnvärd grad användas. De särskilda landstingens anslagsbelopp för detta ändamål framgår av ovanstående tabell.

Genom sin förbindelse med länshjälpkommittéerna har arbetslöshetskommissionen möjlighet att på varje tidpunkt få erfara, i vad mån de särskilda kommunerna erhålla bidrag av dessa landstingsmedel, vartill givetvis hänsyn måste tagas vid bedömandet av behövligheten och omfattningen av begärda statliga hjälpåtgärder.

Vid sin verksamhet under året har arbetslöshetskommissionen följt statsmakternas direktiv, att tyngdpunkten av statens åtgärder på detta område alltjämt skulle ligga på anordnande av lämpliga *nödhjälpsarbeten*. På grund härav har också kommissionen, då under våren arbetslösheten i Norrland, på grund av stagnationen inom trävarurörelsen, tog allt större omfattning, hos Kungl. Maj:tt hemställt om upprättande av ett särskilt organ för statliga nödhjälpsarbetens igångsättande och bedrivande i Norrland. Genom nådigt beslut av den 10 sistlidne juni kommo *Norrlands Statsarbeten* till stånd, vilka organiserades med sin

föregångare, Skogssällskapets Statsarbeten, som modell och med beaktande av dittills gjorda erfarenhetsrön på området. Ledningen uppdrogs sålunda åt en särskild av Kungl. Maj:t tillsatt arbetsdirektion, och verksamhetens snabba utveckling under året framgår av den å sid. 11 återgivna tabellen. Vad Skogssällskapets Statsarbeten beträffar, förändrades deras namn genom Kungl. Maj:ts beslut den 4 sislidne oktober till *Södra Sveriges Statsarbeten*. Genom Kungl. Maj:ts särskilda beslut har sedermera i direktionerna för Södra Sveriges Statsarbeten insatts tvenne och för Norrlands Statsarbeten en arbetarrepresentant.

De statliga nödhjälpsarbetena, vilka allt sedan 1918 i ekonomiskt hänseende varit den kostsammare delen av den statliga hjälpverksamheten, hava genom den rådande massarbetslöshetens framträdande under den senaste vintern och våren i viss mån ändrat karaktär. Tidigare voro dessa arbeten i allmänhet förlagda till de allmänningar, som stodo under förvaltning av Skogssällskapet i Göteborg. Numera räcka dessa icke på långt när till att bereda sysselsättning för de arbetslösa i södra och mellersta Sverige, utan hava dessa arbeten alltmer kommit att utgöras av vägbyggnader och dylika företag, där kostnaden i huvudsak utgöres av arbetslöner. Norrlands Statsarbeten hava från början slagit in på denna linje. Arbetslöshetskommissionen, som beslutar om sådana företags igångsättande, har därvid sökt att företrädesvis som nödhjälpsarbete bedriva sådana vägarbeten, vilka under de närmaste åren skulle komma i åtnjutande av sedvanligt statsbidrag. Vid uppgörelse med vägdistriktet om sådana företags utförande förbinda dessa sig att lämna $\frac{1}{3}$ av den beräknade kostnaden, som normalt skulle påvila dem, medan återstående $\frac{2}{3}$ tillskjutas av arbetslöshetsmedel, vilka sålunda kunna anses avlata senare statliga vägbyggnadsanslag. Övervägande antalet nödhjälpsarbeten utgöras numera också av sådana vägbyggen, vartill kostnadsberäkning och avsyning uppgöras och verkställas av Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsens distriktstjänstemän efter vanliga normer. Även städer, som icke kunna få sina arbetslösa anvisade till sådana vägbyggen, men som kunna erbjuda lämpliga arbetsföretag av likartad beskaffenhet, kunna få hjälp därigenom, att Statsarbetena i sin regi utföra sådana arbeten, varvid städerna hava att erlægga alla materialkostnader samt i regel 60 % av arbetskostnaderna.

Vid sidan av sin uppgift att bereda arbetslösa sysselsättning och utkomst äga nödhjälpsarbetena alltjämt betydelse genom att utgöra en viktig provosten på de understöddas arbetsvillighet och verkliga hjälpbehov. Alltjämt förekomma fall av arbetsvägran, varvid vederbörande, där efter prövning giltiga skäl icke ansetts föreligga, avstängts från vidare understöd. Men dylik arbetsvägran förekommer nu långt mera sällan än vid krisens början, då ofta 50 å 60 % av de understödda visade sig ohägrade att antaga sådant arbete. Genom skiftanordning vid de statliga nödhjälpsarbeten, vilka anordnats som dagkoloni — vilket är den vanligaste formen — lyckas man bereda sysselsättning åt ett större antal understödda, än som framgår av statistiken över de vid ett visst datum i de statliga nödhjälpsarbetena anställda, och dymedelst också pröva arbetsvilligheten i större omfattning än som eljest vore möjligt.

En strävan har på sistone uppstått hos några städer att försöka få den nuvarande anordningen — Statsarbetena såsom företagare med kommunala tillskott till kostnaderna — förändrad därhän, att städerna själva utföra nödhjälpsarbeten och därvid sysselsätta understödda arbetslösa på villkor att som tillskott till deras arbetslön av statsmedel utgår det bidrag, som eljest skulle kommit dem såsom

understödda till del. Hur behjärtansvärd och i överensstämmelse med den hitintills förda arbetslöshetspolitikens principer, att hellre bereda arbete än understöd, detta önskemål än är, finner sig kommissionen likväl icke kunna förorda detsamma.

Det torde nämligen icke kunna anses förenligt med en rationell arbetslöshetspolitik att under en tid av stora budgetsvarigheter för såväl staten som kommunerna giva det statliga bidraget till kommunernas bekämpande av arbetslösheten en sådan form, att dessa medelst statssubventioner skulle kunna stimuleras till en kommunal företagarverksamhet i största skala. Vid sådant förhållande bleve det fara värt, att det kommunala arbetsintresset understundom komme att gå före det verkliga hjälpbehovet, vartill även med nu tillämpade system tendenser ingalunda saknas. Kommissionen ställer sig även på den grund avvisande mot det ifrågasvarande förslaget, att dess förverkligande skulle kräva en ytterligare ökning av kommissionens arbete med teknisk prövning av dylika påtänkta kommunala arbeten med statssubvention samt en skarpt kontroll av deras utförande med hänsyn till de arbetslösas sysselsättande, den förda lönepolitiken m. m., vilket kommissionen med hänsyn till då uppkommande behov av nya funktionärers anställande i kommissionens och Statsarbetenas tjänst ej kan anse önskligt eller lämpligt. Enligt vad kommissionen inhämtat, delas också ovan anförda betänkligheter mot ifrågasvarande projekt av ledande stadskommunala kretsar i vårt land.

Gentemot denna kommissionens uppfattning av ifrågasvarande spørsmål ha avvikande meningar framförts av ledamöterna herrar Hagman, Holmström och G. H. von Koch. Hrr *Hagman* och *Holmström* hava därvid anført:

»Den nuvarande hjälpverksamheten för arbetslösa har, med rätta, förlagt sin tyngdpunkt till beredande av arbetstillfällen. Så länge arbetslösheten endast var av mindre omfattning, förefanns ingen svårighet för dåvarande Skogssällskapets Statsarbeten att på ett tillfredsställande sätt lösa alla förekommande uppgifter. Sedan emellertid arbetslösheten fått den enastående omfattning, som nu är fallet, framträda i stigande grad svårigheterna för arbetslöshetskommissionens tvenne verkställande organ på området, Södra Sveriges Statsarbeten och Norrlands Statsarbeten, att omhändertaga och bereda arbete för alla arbetslösa, som behöva och kunna beredas arbete inom den ram, som tillgängliga medel alltid uppdraga. Då vid Södra Sveriges Statsarbeten äro anställda omkring 12,000 och vid Norrlands Statsarbeten 7,000 arbetslösa, samtidigt som förslag till igångsättande av nya arbetsföretag fördröjas, därför att den nu befintliga provisoriska organisationen är överbelastad, har bland andra åtgärder till svårigheternas avlösande framkommit, att även kommuner skulle kunna erhålla bidrag av statsmedel för nödhjälpsarbetens igångsättande.

Att en dylik möjlighet borde beredas, framhålles med styrka från åtskilliga kommuner. Särskilt där den kontanta understödsverksamheten är omfattande, har det av lättförklarliga skäl synts de kommunala myndigheterna mindre tillfredsställande, att tusentals kronor dagligen utbetalas utan annan motprestation än inskrivningskortets stämpling på ortens arbetsförmedlingsanstalt.

I kommissionens förevarande framställning har även detta spørsmål upptagits till belysning, ehuruval kommissionens majoritet icke anser sig kunna förorda en dylik utväg, därför att densamma skulle till sina konsekvenser lätt komma att innebära en statssubvention av kommunal företagarverksamhet i stor skala. Ehuru vi äro villiga att medgiva, att från flera kommuners sida under de sista månaderna framkommit ett mycket kraftigt arbetsintresse, som med hänvisning

till den omfattande understödsverksamheten för arbetslösa kraft att kunna på förslaget sätt erhålla statsbidrag för genomförandet av vissa önskade kommunala arbeten i egen regi, kunna vi dock icke biträda kommissionens majoritet, då den samma avstyrker statsbidrags utgående till rent kommunala nödhjälpsarbeten. Om en dylik utvidgning av kommissions befogenhet förses med nödiga garantier, torde inga risker behöva befaras, men väl skulle en dylik anordning kunna möjliggöra dels att nyttigt arbete utfördes istället för de rent improduktiva understöden, dels skulle en avlastning kunna ske från kommissionens egna verkställande organ, som nu äro engagerade upp till den organisatoriska bristningsgränsen.

I vårt grannland *Norge*, där man i stort sett bedriver en hjälpverksamhet, som starkt påminner om förhållandena i Sverige, har systemet om direkta bidrag till kommuner införts. Ur en rundskrivelse från »det Kongelige Departement for Sociale Saker» av den 29 oktober 1921 framgår följande:

Kommuner (även länskommuner) som för arbetslöshetens avhjälpande igångsätta nödhjälpsarbete, kunna av departementet erhålla bidrag efter följande regler:

1) Bidraget utgör 2 kronor för varje dagsverke, som utföres som nödhjälpsarbete. För sådana kommuner, där arbetslösheten är särskilt omfattande, och vilka själva ha offrat mycket i förhållande till sin ekonomiska förmåga, kan bidraget förhöjas till 3 kronor per dagsverke. Bidraget får dock icke i något fall uppgå till mera än 50 % av dagavlöningen. Framställningar om bidrag skola insändas till departementet, innan arbetet igångsättes, och skola vara åtföljda av yttrande från kommunens arbetslöshetskommitté och från offentlig arbetsförmedlingsanstalt — om sådan finnes inom kommunen — till belysande av frågan om nödvändigheten av nödhjälpsarbetes igångsättande. Framställningarna skola insändas till Socialdepartementet genom arbetsförmedlingsinspektören.

2) Kommuner med offentlig arbetsförmedlingsanstalt kunna endast erhålla sådant bidrag som under punkt 1) omnämts, för personer, som förgäves ha sökt anställning genom anstalten och som äro antagna till nödhjälpsarbete genom anstaltens förmedling. Departementet kan vidare kräva, att för andra kommuner, när dessa ligga så nära en offentlig arbetsförmedlingsanstalt, att det icke är förenat med särskilt besvär för de arbetslösa att där anmäla sig, skola gälla samma villkor.

För kommuner utan offentlig arbetsförmedlingsanstalt skall den kommunala arbetslöshetskommittén fullgöra den offentliga arbetsförmedlingens uppgifter.

3) Departementet kan när som helst inställa utbetalningen av bidrag, när det finner arbetsmarknadens tillstånd vara sådant, att nödhjälpsarbete ej behöver fortsättas.

4) Uppgift över det antal dagsverken, vilka utförts som nödhjälpsarbete, jämte upplysningar om daglönens genomsnittliga storlek o. s. v., avlämnas varje månad på därför upprättat formulär och insändes genom arbetsförmedlingsinspektören till departementet, som härefter fastställer bidragsbeloppen.

5) Bidrag av den art, som här omnämnas, förutsätter, att lönerna vid berörda nödhjälpsarbeten icke överstiga 12 kronor per dag. Vid ackordsarbete kan dock tillvidare godkännas, att dagsförtjänsten uppgår till 14 kronor per 8 timmarsdag. Vid daglönsarbete kan likaledes tills vidare godkännas en daglön upp till 14 kronor för arbetare med stora familjer i kommuner med särskilt dyra levnadsomkostnader. Departementet förutsätter, att lönen vid alla tillfällen regleras efter försörjningsplikten. Framställningar om förhöjning av dagavlöningen utöver 12-kronorsgränsen insändas av kommunen till Socialdepartementet.

6) Därest nödhjälpsarbetet är igångsatt med bidrag från länet eller (och) staten, utbetalas bidraget till ifrågavarande arbetsföretag och icke till kommunen. Denna kan därvid få en proportionell andel av bidragsbeloppet motsvarande det antal dagsverken, som

utförts för kommunens räkning. Upplysningar om arbetet är utfört enbart för kommunens räkning, eller med tillskott som ovan nämnts, må meddelas i de insända uppgifterna.

7) Förutsättningen för bidrag till kommunalt nödhjälpsarbete är, att detta förbehålles oförvällat arbetslösa personer, och att till dylik arbete icke antagas personer, vilkas arbetslöshet är beroende av arbetskonflikter, eller som neka antaga erbjudet arbete, som de anses lämpliga att utföra. Vidare förutsättes, att företrädesvis familjeförsörjare anställas.

Härav framgår, att man i Norge ansett det både möjligt och lämpligt att lämna direkta bidrag till arbetsföretag, igångsätta av kommunerna själva och under egen regi. Därutöver bedrivs, liksom i vårt land, rent statliga nödhjälpsarbeten.

I Danmark har regeringen framlagt ett liknande förslag om statliga bidrag till kommunala nödhjälpsarbeten.

Undertecknade anse därför att den allmänna hjälpverksamheten för arbetslöshetens bekämpande bör utvecklas därhän, att kommuner, som äro villiga att hellre igångsätta nödhjälpsarbeten än att bedriva kontant understödsverksamhet, må härtill kunna erhålla de bidragsbelopp av statsmedel, som under andra förhållanden skulle utgått som kontant understöd. För att härvid förebygga missbruk samt få till stånd enhetliga normer torde emellertid arbetslöshetskommissionen behöva tillerkännas ett mycket starkt inflytande på de förhållanden, varunder dylika statsbidrag kunna utgå. Sålunda torde kommissionen böra tillerkännas rätt att granska och pröva projekterade arbetsföretags lämplighet ur allmänna synpunkter samt besluta, huruvida statsbidrag kan erhållas eller icke; företaga inspektion över pågående arbetsföretag samt med hänsyn till arbetsmarknadens läge avgöra, när bidrag av statsmedel ej längre må utgå. Lönerna vid dylika statssubventionerade kommunala nödhjälpsföretag torde lämpligast sättas lika med dem, som tillämpas vid statens nödhjälpsarbeten.

Genom en dylik anordning skulle de betydande belopp, som nu utgå som kontant understöd, åtminstone i viss omfattning kunna befrämja uppkomsten av nyttiga arbetsföretag. De under januari—oktober 1921 utbetalade kontanta understöden av statsmedel uppgå till kronor 4,588,761: 94 och även om den kontanta understödsverksamheten ej helt kan avskaffas, bör den kunna väsentligt inskränkas. En möjlighet härtill synes föreligga genom ett bifall till här ovan framförda synpunkter.

Till vissa andra i förevarande framställning gjorda uttalanden och omdömen ha vi ej heller kunnat giva vår anslutning.»

Herr von Koch har i anslutning härtill uttalat:

»I syftet med ledamöterna Hagmans och Holmströms reservation vill jag instämma. Utan att nu kunna överblicka de konsekvenser, förslaget förverkligande skulle leda till, önskar jag blott framhålla, att, om statens medverkan till arbetslöshetens bekämpande framför allt avsåge att understödja landstingens och kommunernas egna ansträngningar att bereda arbete, väsentliga fördelar skulle vinnas, såsom mera rättvis fördelning av statsmedlen och fördelaktigare användning av desamma samt inskränkning i understödsverksamheten. Vid en eventuell utredning av denna fråga bör även särskilt undersökas, huruvida ej statsmedlen företrädesvis kunde användas (som lån eller understöd) till sådana för respektive samhällen nödvändiga företag, som i allt fall under de närmaste åren måste komma till stånd.

I den understödsverksamhet, som ändock måste förekomma, bör det kontanta understödet inskränkas och delvis ersättas med natura-understöd (bepis-

ning och matanvisningar) i syfte att medlen kunna komma flera till godo och bättre utnyttjas.»

I samband med ovannämnda strävan från kommunernas sida kan kommissionen icke underlåta att giva uttryck åt sina farhågor för att i händelse av massarbetslöshetens fortvaro och den offentliga hjälpverksamhetens ytterligare ökning statens och kommunernas finanser kunna komma att ställas inför olösliga uppgifter. Det tillkommer visserligen icke i främsta rummet kommissionen att framhäva dessa synpunkter, men kommissionen har genom sin verksamhet fått tillfälle konstatera, hurusom en del kommuner redan börja svikta under bördan av de extra utgifter, som arbetslöshetens bekämpande pålägga dem. En begränsning av den offentliga hjälpverksamheten torde i första hand böra bestå däruti, att de kapitalkrävande nödhjälpsarbetena, trots den viktiga roll de spela inom det nuvarande hjälpsystemet, icke tillåtas antaga alltför stora proportioner, särskilt icke i förhållande till den samtidigt bedrivna understödsverksamheten.

Ju större omfattning dessa statliga nödhjälpsarbeten på senare tid hava fått, desto större betydelse har även den därvid förda lönepolitiken fått. *Statsmakterna hava i sådant hänseende som bekant föreskrivit, att lönerna vid de statliga nödhjälpsarbetena på varje ort och vid varje särskild tidpunkt städse måste understiga de på den öppna arbetsmarknaden gällande.* Under våren tillämpades vid de statliga nödhjälpsarbetena lönesatser, som medgävo en genomsnittsförtjänst av kr. 7:— pr dag (kr. 8:— i Stockholmstrakten), vartill kom familjeunderstöd med pr arbetsdag kr. 1:— för hustru och 25 öre för varje barn. På grund av löne- och prisnivåns fortsatta sjunkande under sommaren fann sig kommissionen enligt Kungl. Maj:ts direktiv föranledd att från och med den 1 augusti reducera dessa löner med en sjundedel, i överensstämmelse med den motsvarande sänkning av utgående understödsbelopp, vilken vidtagits i nya K. kungörelsen av den 22 juni 1921. Redan förut hade stark misstämning rått bland de vid de statliga nödhjälpsarbetena sysselsatta arbetslösa över de låga lönerna, och här och var hade redan strejk och blockad av dessa arbeten förekommit. Lönesänkningen efter den 1 augusti framkallade en mera allmän aktion, som organiserades från radikalt håll inom arbetarrörelsen, och som i början av september ledde till samtidig arbetsnedläggelse vid ett 10-tal arbetsplatser. Men denna aktion, som ursprungligen avsetts att omfatta alla statliga nödhjälpsarbeten, rann ut i sanden, och i början av oktober, sedan nya understödda i regel anvisats i de strejkandes ställe, återupptogs arbetet på ifrågavarande arbetsplatser. I mån av prisernas och lönernas ytterligare nedgång, särskilt under sistlidne november månad, hava Statsarbetena strävat att på arbetsplatser, förlagda till landsbygden, så avpassa ackordsförtjänsterna att de som regel väsentligen understigit de å orten gängse arbetslönerna på öppna arbetsmarknaden, varvid också utgående familjeunderstöd reglerats efter behovsprincipen. Då lönenivån i landet för närvarande är synnerligen olika, variera lönerna numera väsentligt på de olika arbetsplatserna.

I övrigt hava de statliga nödhjälpsarbetena bedrivits efter de principer, för vilka tidigare särskilt i proposition nr 150 vid årets riksdag blivit utförligt redogjort.

Liksom under föregående år har kommissionen alltjämt låtit sig angeläget vara att i främsta rummet söka förlägga de statliga nödhjälpsarbetena till kronans mark eller statliga företag. I sådant syfte har kommissionen även till-

styrkt, att från arbetslöshetsanslaget ett belopp på 1,100,000 kronor, varav 200,000 kronor avsetts att utgå ur det på extra stat för år 1922 beviljade anslaget å 3,000,000 kronor, under höstens lopp ställts till *Domänstyrelsens* förfogande, varigenom nödhjälpsarbeten i Domänstyrelsens egen regi kunnat utföras å kronoparkerna.

Kommissionen har ansett det vara av största vikt, att under nu rådande arbetslöshetsperiod alla föreliggande arbetstillfällen på öppna marknaden i möjligaste mån bliva utnyttjade. Vid förfrågan hos Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen befanns det, att en betydlig grupp av sådana outnyttjade arbetstillfällen utgjordes av vägarbeten, till vilka statsbidrag redan voro anvisade eller under närmaste framtiden skulle komma att anvisas. Det befanns vidare, att en hel del dylika arbeten, vilka redan tillerkänts statsbidrag, likväl av olika anledningar icke blivit igångsatta. I vissa fall ville vederbörande vägstyrelse invänta en förutsedd nedgång i arbets- och materialpriserna för att icke riskera kostnadsförslagens överskridande; i andra fall mötte det svårighet att förskottera nödiga medel i avvaktan å statsbidragets utbetalande, vilket åtminstone icke fullständigt kunde påräknas, förrän arbetet var färdigt och slutavsynat. De omnämnda förhållandena voro anledning till att vägföretag, till vilka statsmedel anvisats till ett sammanlagt belopp av cirka 3 miljoner kronor, ännu icke under sistlidne sommar blivit påbörjade. Arbetslöshetskommissionen ansåg det vara av vikt att söka råda bot härför, vilket kommissionen fann kunna ske på sådant sätt, att kommissionen dels iklädde sig skyldighet att svara för det belopp, varmed kostnadsförslaget skulle komma att överskridas, dels genom att mot av kommissionen godkänd säkerhet förskottera för arbetet nödiga penningbelopp. I båda fallen skulle kommissionen i gengäld tillförsäkras ett visst inflytande på anställandet av arbetare, medan den tekniska kontrollen i vederbörlig ordning skulle tillkomma väg- och vattenbyggnadsstyrelsens härtill förordnade tjänstemän. Även andra fall skulle kunna inträffa, då man med jämförelsevis ringa uppoffring från det allmännas sida skulle kunna bringa till utförande lämpliga arbetsföretag, tjänande att mildra arbetslösheten. Kommissionen föreslog därför under sistlidne augusti månad, att Kungl. Maj:t av arbetslöshetsanslaget för nyssnämnda ändamål ville ställa ett belopp av 1 miljon kronor till kommissionens förfogande. Kungl. Maj:t biföll denna framställning den 2 september och har under höstens lopp ett belopp av sammanlagt kronor 250,000:— ställt till fyra vägdistrikts förfogande, varigenom de kunnat igångsätta planerade företag. Då dessa företag icke kunna anses utgöra nödhjälpsarbeten i vanlig mening, på den grund att arbetet utföres genom vederbörande intressenters försorg, har kommissionen icke ansett sig böra föreskriva de vanliga nödhjälpslönernas tillämpning vid dessa företag.

Den offentliga nödhjälpsens alltjämt stegrade omfattning under året har bland annat medfört, att denna verksamhet kommit att synnerligen kännbart ingripa på snart sagt alla socialekonomiska områden. Det kan sålunda icke förnekas, att genom de många miljoner, som utgivits till de arbetslösas bispringande i form av understöd, bland de bredare lagren skapats en motsvarande köpkraft, vilken varit konstlad så till vida som den icke tillkommit genom produktiva insatser i landets näringsliv, och har härigenom även förhindrats ett eljest oundvikligt, brådstörtat lönefall. Gentemot detta strängt nationalekonomiska betraktelsesätt måste emellertid ur social synpunkt hävdas, att den offentliga

hjälpfen i förhållande till det ofantliga, alltmer stegrade hjälpbehovet endast är ett lindrande av den värsta nöden, och att, i händelse av denna verksamhets frånvaro eller upphörande, understödsbördan i stället skulle överflyttas på fattigvården och detta med sådan tyngd, att många kommuner snart skulle bli urståndsatta att av egna medel bestrida kostnaderna härför. Förr eller senare skulle i så fall staten ändock nödgats ingripa. Den nu pågående offentliga understödsverksamheten är därför att betrakta såsom ett förebyggande av fattigvård, vilket också hösten 1914 var det avgörande socialpolitiska motivet för dess igångsättande.

Den offentliga hjälpverksamheten har helt naturligt icke kunnat undgå att komma i komplicerade och ömtaliga förvecklingar genom sin kontakt med de fackliga konflikterna på arbetsmarknaden. Allt offentligt ingripande till arbetslöshetens bekämpande medför som konsekvens, att det allmänna i vissa fall nödgas pröva skäligheten av uppkomna lönetvister samt rättmätigheten av i samband därmed vidtagna stridsåtgärder. Arbetslöshetskommissionen, som vid några tillfällen tvingats taga ståndpunkt till sådana frågor och med anledning därav blivit föremål för en viss kritik, vill gärna medgiva, att härvid delade meningar kunna uppkomma allt efter de olika synpunkter, som anläggas på desamma. I själva verket hava också anmärkningar riktats mot kommissionens politik på detta område icke blott från arbetarnes sida utan även från arbetsgivarnes. Orsaken härtill är uppenbarligen den, att man i saknad av principiella riktlinjer från statens sida nödgats basera kommissionens avgöranden på den oskrivna rättsordning, som efterhand utbildat sig och där begreppen icke äro så klarlagda och fixerade, att icke de egna synpunkterna i de särskilda fallen bliva väsentligt normerande för parternas uppfattning. Det är under sådana förhållanden klart, att det för kommissionen tedde sig mycket vanskligt att träffa dylika avgöranden. På grund härav hemställde kommissionen till Kungl. Maj:t, att till kommissionens förfogande måtte ställas en person med särskild uppgift att på kommissionens uppdrag utreda och till kommissionen avgiva utlåtande rörande frågor, huruvida och i vad mån viss arbetskonflikt skulle anses vara av karaktär att inverka på hjälpverksamheten för de arbetare, som voro direkt eller indirekt berörda av desamma. Kungl. Maj:t biföll denna framställning och utsåg genom beslut av den 4 sistlidna oktober direktör Allan Cederborg att vara särskild sakkunnig åt kommissionen.

Beträffande de av statsmakterna senast bestämda *grunderna för den statliga hjälpverksamheten för arbetslösa* vill kommissionen utöver i det föregående framförda förslag icke ifrågasätta några större förändringar. Med hänsyn till behovet att jämväl anpassa nu gällande understödssatser efter eventuell ytterligare nedgång av levnad-kostnaderna vill kommissionen dock föreslå, att det bemyndigande, som nu gällande K. kungörelse av den 22 juni 1921 giver kommissionen, nämligen att besluta huruvida och i vilken omfattning bidrag av statsmedel skall utgå till kommunal understödsverksamhet för arbetslösa, må, då begreppet »omfattning» kan tydas på olika sätt, uttryckligen givas den tolkningen, att kommissionen skall, där så provas lämpligt, äga bestämma att statsbidrag till understödsverksamheten inom kommun må utgå endast under förutsättning, att understödssatserna icke överstiga ett visst angivet lägre belopp än det i författningen stadgade maximum. I verkligheten kommer detta icke att medföra några stora förändringar, ity att åtskilliga kommuner, särskilt å landsbygden, av omtanke om

sin ekonomi och med beaktande av de billigare levnadskostnaderna fastställt utgående understödsbelopp lägre än de i k. kungörelsen fastställda maximisatserna.

En annan omständighet, som föranleder kommissionen att föreslå en ändring i nu gällande grunder för understödsverksamheten, är, att framställningar gjorts i syfte, att arbetslöshetsunderstöd måtte i Sverige kunna utgå till utländska medborgare från länder, där svenska medborgare åtnjuta samma förmån. Enligt nu gällande bestämmelser kan sådant arbetslöshetsunderstöd endast utgå till svenska medborgare, och då dessa bestämmelser fastställts efter prövning av riksdagen, lärer någon ändring av nu gällande grunder icke kunna företagas annat än efter riksdagens hörande i frågan. Då kommissionen finner, att avvägringandet av en sådan reciprocitet endast kan vara till fördel för de arbetslösa svenska medborgare, vilka vistas i utlandet, och då enligt vad kommissionen har sig bekant, i några fall här bosatta utlänningar blivit av vederbörande kommunala myndighet förvägrade offentlig hjälp på den grund, att statsbidrag icke kan utgå här för, vill kommissionen hemställa, att hos riksdagen måtte utverkas sådan ändring i nu gällande kungörelse, att Kungl. Maj:t kan genom särskilt beslut medgiva ett visst lands medborgare att efter vederbörlig behovsprövning komma i åtnjutande av offentlig arbetslöshets hjälp, under förutsättning att svensk medborgare äger samma förmån i det ifrågakommande främmande landet. En sådan åtgärd står också i överensstämmelse med andan i den internationella konvention beträffande arbetslöshetens bekämpande, som antogs vid den första internationella arbetskonferensen i Washington 1919, och om vars ratificerande de svenska statsmakterna fattat beslut.

Av de i arbetslöshetsanslaget inräknade 500,000 kronor, vilka jämlikt riksdagens beslut stått till förfogande för »*lindrande av nöd*», har ingenting behövt tagas i anspråk för det angivna särskilda syftet, utan har kommissionen ansett sig kunna disponera dessa medel tillsammans med anslaget i dess helhet. Då kommissionen har anledning att antaga, att även under nästa år inga anspråk på de 500,000 kronor, som i samma syfte beviljats på extra stat för år 1922, torde komma att framställas, lärer enahanda förfaringssätt kunna tillämpas även gentemot sistnämnda belopp. Vid sådant förhållande synas skäl icke förcligga för att vidare beräkna medel för detta ändamål.

På grund av de särskilda svårigheter, för vilka som bekant den svenska stenindustrin varit utsatt under tiden ända sedan världskrigets utbrott, har det flera gånger befunnits nödvändigt för det allmänna att träda hjälpanne emellan medelst beställningar av gatsten. Sadan beställning gjordes under år 1916 av kommunerna — vilka med Kungl. Maj:ts och riksdagens särskilda medgivande för ändamålet erhöilo ett billigt statslån på 3,500,000 kronor — samt under åren 1917, 1918, 1919 och 1920 av staten själv till ett sammanlagt belopp av 7,800,000 kronor. För dessa beställningar har i tidigare framställningar från kommissionen blivit utförligt redogjort. Verksamheten ifråga handhaves närmast av Statens Stenleveranscentral, vilken tillkom genom nädigt beslut av den 2 juni 1916. Även i år har kommissionen funnit nödvändigt att i framställning av den 19 dennes hos Kungl. Maj:t hemställa, att ett belopp av 1 miljon kronor måtte anvisas till en ny stenbeställning från förlagsanslaget å extra stat för år 1922 till arbetslöshetens bekämpande. Valutasvårigheterna lägga nämligen alltjämt hinder i vägen för export av sten, och vederbörande företagare se sig därför tvungna att till vintern ytterligare begränsa samt i vissa fall helt nedläggä driften och

avskedat arbetarna, därest icke undsättning i någon form kan lämnas från det allmännas sida. Arbetslöshetskommissionen, som fått mottaga upprepade framställningar i frågan, har noga övervägt lämpligheten av ett fortsättande med statens beställningar av gatsten och har därvid funnit avgörande skäl tala för ny statsbeställning såsom den alltjämt lämpligaste formen för det allmännas hjälp till denna arbetarkategori. Ifrågavarande kommuner, vilkas befolkning till övervägande del består av stenhuggare och fiskare, äro nämligen i en sådan ekonomisk belägenhet, att de torde vara urständssatta att av egna medel lämna något som helst bidrag till de arbetslösas uppehälle. Genom sådan ny statsbeställning skulle sysselsättning under vintermånaderna kunna beredas för c:a 2,000 stenhuggare i Bohuslän, Halland och Blekinge.

Det var emellertid med stor tvekan, som kommissionen denna gång förordade nyssnämnda utväg. Statens stenlager uppgick i november 1921, enligt uppgifter från Stenleveranscentralen, till 503,548,57 kvm. storgatsten, 140,699,30 kvm. smågatsten och 15,421,69 löpmeter gångbaneflis, representerande ett tillverkningsvärde av cirka 5,290,000 kronor. Med anledning av framställning från arbetslöshetskommissionen bemyndigade visserligen Kungl. Maj:t den 30 december 1919 Stenleveranscentralen ej mindre att direkt med statsinstitutioner träffa uppgörelse om levererande av för statens räkning inköpta stenpartier, än även att i den öppna marknaden avyttra ifrågavarande stenpartier till pris, som ej understege tillverkningskostnaden. På grund av det tryckta affärsläget på denna marknad har hitintills icke någon möjlighet yppats för Stenleveranscentralen att finna några enskilda avnämare för de stenpartier, som befinna sig i statens ägo. Stenleveranscentralen har däremot under årets lopp varit i tillfälle att i vissa fall förse Södra Sveriges Statsarbeten med stenpartier, som behövs för stensättning av vägar, vilkas ombyggnad utförts såsom statliga nödhjälpsarbeten och där särskilt den starka trafiken av motorfordon nödvändiggjort vägens stensättning. Detta behov av särskilt de vägars beläggning med gatsten, vilka äro infartsleder till våra största städer, har under höstens lopp från en del vägdistrikt föranlett framställningar till kommissionen om erhållande av gatsten från statens lager på samma villkor som statsinstitutioner. Då lagringskostnaderna för statens ifrågavarande stenlager uppgå till c:a 52,000 kr. pr år samt då vidare ingen möjlighet torde föreligga att inom närmaste framtiden få detta stora parti avsatt i öppna marknaden, vilket för övrigt skulle medföra ett avsevärt avbräck för de enskilda företagen inom branschen och minska deras möjlighet att sysselsätta sina arbetare, har arbetslöshetskommissionen i skrivelse av den 17 sistlidne november hos Kungl. Maj:t hemställt om bemyndigande för Stenleveranscentralen att, under förutsättning av kommissionens prövning och bifall, till vägdistriktet och därmed jämförliga samfälligheter gratis ställa stenpartier till förfogande. Härvid skulle dock enligt kommissionens uppfattning såsom villkor böra uppställas, att vederbörande utfästa sig att dels betala alla med gatstenens transport förenade kostnader, dels omedelbart igångsätta de vägföretag, till vilka stenen lämnas, dels ock vid anställande av arbetskraft till sådana företag ställa sig arbetslöshetskommissionens anvisningar till efterrättelse. Genom detta sistnämnda villkor skulle kommissionen kunna ålägga vägdistriktet att vid dessa arbeten endast sysselsätta sådana arbetslösa, vilka anvisades genom närmaste organ för offentlig arbetsförmedling. På detta sätt skulle för understöd kvalificerade ar-

betslösa kunna få sysselsättning vid dessa arbeten, som härigenom komma att utgöra ett led i den offentliga hjälpverksamheten för arbetslösa.

I propositionen nr 158 vid årets riksdag hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att på tilläggsstat för 1921 under titel »Utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» anvisa ett reservationsanslag av 9 miljoner kronor att enligt Kungl. Maj:ts bestämmelser användas för arbeten vid Telegrafverket, Statens Järnvägar och Statens Vattenfallsverk, vilka kunde påkallas till bekämpande av arbetslösheten. Riksdagen biföll propositionen samt uttalade, att Kungl. Maj:t skulle lämnas frihet att med ledning av hemställen från arbetslöshetskommissionen och vederbörande verk bevilja medel till arbeten å sådana orter och trakter inom landet, där åtgärder för arbetslöshetens mildrande kunde vara av mesta behovet påkallade. Därvid borde såväl nya företag som ock arbeten, vartill medel redan anvisats av riksdagen, kunna komma ifråga. Då emellertid arbetenas utförande på nuvarande tidpunkt skulle komma att förorsaka vederbörande verk viss merkostnad, som ur ekonomisk synpunkt icke kunde anses försvarlig, borde denna merkostnad till lämplig del bestridas av medel från Socialdepartementets anslag till bekämpande av arbetslösheten och Kungl. Maj:t äga frihet att bestämma beträffande fördelningen av kostnaderna mellan de båda anslagen.

Detta anslag har efter förslag från vederbörande verk och efter arbetslöshetskommissionens hörande av Kungl. Maj:t under årets lopp fördelats på följande sätt:

Av Kungl. Maj:t anvisade medel till kommunikationsverken för bekämpande av arbetslöshet under år 1921.

Datum för nädligt brev.	Anvisat till	Ur 9,000,000 kronors-anslaget Kronor.	Ur arbetslöshets-anslaget Kronor.	Summa Kronor.
1921				
27 maj.	Kungl. Vattenfallsstyrelsen	—	20,000:—	20,000:—
5 aug.	»	780,000:—	326,000:—	1,106,000:—
26 »	Järnvägsstyrelsen	2,200,000:—	—	2,200,000:—
26 »	»	1,000,000:—	—	1,000,000:—
26 »	Telegrafstyrelsen	2,000,000:—	—	2,000,000:—
18 nov.	» Vattenfallsstyrelsen	810,000:—	302,000:—	1,112,000:—
2 dec.	» Järnvägsstyrelsen	990,000:—	150,000:—	1,140,000:—
22 »	»	800,000:—	—	800,000:—
	Kronor	8,580,000:—	798,000:—	9,378,000:—
	Vid utgången av år 1921 odisponerat belopp:	420,000:—	—	420,000:—
	Kronor	9,000,000:—	798,000:—	9,798,000:—

Enligt statsmakternas beslut skulle vid dessa arbeten, vilka i avsevärd grad kunde betraktas som nödhjulsarbeten, tillämpas lägre arbetslöner än de i allmänhet vid verkens företag eljest gällande, ehuru frihet borde finnas att förfara efter omständigheterna. Efter samråd med arbetslöshetskommissionen ha

också de affärsdrivande verken vid dessa s. k. *kristidsarbeten* tillämpat en lägre löneskala.

Vad till sist beträffar behovet av ytterligare anslag för arbetslöshetens bekämpande under det närmaste året, får kommissionen till en början erinra om att vid innevarande tidpunkt statliga nödhjälpsarbeten antingen äro i gång eller kontrakterade, vilka för nästa år torde komma att kräva bidrag av statsmedel av sammanlagt c:a 30 miljoner kronor. Genom dessa arbeten hoppas emellertid kommissionen kunna tillgodose behovet av statliga nödhjälpsarbeten under en avsevärd del av instundande år. I övrigt måste kommissionen även denna gång anmäla, att kommissionen naturligen saknar varje fast hållpunkt för bedömning av de ekonomiska konjunkturernas och arbetsmarknadens därav beroende utveckling under åren 1922 och 1923. Till följd härav är kommissionen hänvisad till att beträffande anslagsbehovet för arbetslöshetens bekämpande under år 1922 och första halvåret 1923 utgå allenast från sannolikhetsberäkningar, grundade på den nuvarande ställningen.

Vid statliga nödhjälpsarbeten äro för närvarande anställda c:a 19,000 personer och uppburo den 30 november 1921 34,800 arbetslösa understöd med statsbidrag. Vid den följande beräkningen har antagits, att under hela året skulle i medeltal 20,000 personer kunna sysselsättas med statliga nödhjälpsarbeten och 40,000 tilldelas arbetslöshetsunderstöd under fem månader av året, medan under årets övriga sju månader antalet understödda beräknas begränsat med 25 %.

Sålunda skulle *antalet arbetslösa*, som på detta sätt omhändertagas, bliva:
 Vid statliga nödhjälpsarbeten under 12 månader 20,000
 Genom understöd under 5 månader 40,000
 » » » 7 » 30,000

Under förutsättning, att varje omhändertagen arbetslös, som är anställd vid statligt nödhjälpsarbete, kommer att åsamka en kostnad av högst 200 kronor per månad — vari då inberäknats arbetslön, familjeunderstöd, Statsarbetenas administrationskostnader, redskapsutrustning, intendentur vid de fasta förläggningarna m. m. — samt varje arbetslös, som erhåller understöd med statsbidrag, 50 kronor i månaden, skulle totalkostnaden framgå av följande beräkning:

$$\begin{array}{r} 12 \times 200 \times 20,000 = 48,000,000 \\ 5 \times 50 \times 40,000 = 10,000,000 \\ 7 \times 50 \times 30,000 = 10,500,000 \\ \hline \text{Summa kronor } 68,500,000 \end{array}$$

Härtill kommer det belopp, vilket kan beräknas behöfligt såsom statsbidrag till hyreshjälp under år 1922 och som kommissionen icke anser sig kunna sätta lägre än till 1,500,000 kronor. Hela det sammanlagda behovet för år 1922 skulle sålunda uppgå till 70,000,000 kronor.

Mot denna beräknade totalkostnad svarar emellertid *dels* de för år 1922 på extra stat anslagna medel 3,000,000 kronor, *dels* de belopp, som komma att inflyta från kommuner och vägstyrelser såsom deras andel i kostnaderna för statliga nödhjälpsarbeten, och vilka belopp kunna beräknas till högst 6,000,000 kronor. Vunnen erfarenhet av kommuner och vägstyrelser trångmål ge nämligen vid handen, att kommissionen torde bliva nödgad att under år 1922 i vissa fall sänka sina anspråk på deras ekonomiska medverkan.

Därest nu angivna belopp å tillhopa 9,000,000 kronor fråndragas den förut angivna totalkostnaden på 70,000,000 kronor, skulle kravet på tilläggsanslag för år 1922 till arbetslöshetens bekämpande kunna begränsas till 61,000,000 kronor.

Denna kalkyl är emellertid baserad på den förutsättningen, att hjälpverksamheten kunde hållas inom de gränser, som det hittillsvarande hjälpbehovet ansetts kräva. Med den alltjämt växande arbetslösheten och nöden lär emellertid kunna förutses, att även hjälpverksamheten måste utvidgas. Med hänsyn härtill och då utsikt icke torde finnas att för ifrågavarande ändamål få disponera ett vanligt förslagsanslag, synes försiktigheten bjuda, att ytterligare medel ställas till förfogande, och får kommissionen därför hemställa, att på 1922 års tilläggsstat beräknas ett anslag av 70 miljoner kronor. Kommissionen anser sig emellertid därjämte böra anmäla att vid beräkandet av detta anslag icke tagits i betraktande de belopp, som kunna komma att utgå av arbetslöshetsmedel för statsbeställningar till industrien, till vilken fråga kommissionen återkommer vid besvarandet av särskilda remisser i detta ämne.

Då några sannolika beräkningar för förra hälften av år 1923 nu icke kunna göras, torde lämpligast vara att för nämnda tid beräkna ett preliminärt belopp av 5 miljoner kronor.

I den programförklaring, som medlemmarna av den nuvarande regeringen avgåvo vid tillträdet till sina ämbeten, betonades vikten av att inom ramen av senaste riksdags föreskrifter, så långt ske kunde, bringa lättnad och hjälp åt de oförskyllt arbetslösa. Detta spörsmål blev också omedelbart föremål för min noggranna uppmärksamhet, och i ett yttrande till statsrådsprotokollet den 4 sistlidne november redogjorde jag på grundval av inhämtade uppgifter för det dåvarande läget. Jag konstaterade därvid, att av de vid berörda tidpunkt arbetslösa, uppgående till omkring 100,000, icke fullt hälften erhållit hjälp genom understöd eller genom statliga och kommunala nödhjälpsarbeten och att sålunda den pågående hjälpverksamheten vore otillräcklig i förhållande till föreliggande behov. Återstoden av de arbetslösa hade visserligen dittills förmått nödtorftigt draga sig fram, men hade detta berott därpå, att de haft under högkonjunkturerna gjorda besparingar att tillgå samt erhållit en betydande hjälp från fackorganisationerna, som, enligt vad jag nu kan meddela, under år 1921 utbetalat c:a 10 miljoner kronor i understöd till arbetslösa medlemmar. Då emellertid såväl de arbetslösas egna tillgångar som fackorganisationernas arbetslöshetsfonder i stort sett förbrukats och då kommunernas bärkraft genom den starka och ihållande depressionen tagits hårt i anspråk, måste man befara, att under vintern en svår nöd skulle uppstå bland de talrika oförvitliga medborgare, vilka direkt eller indirekt drabbats av arbetslösheten.

Då läget sålunda var synnerligen bekymmersamt, vilket även be styrkts genom framställningar från arbetslöshetskommittéer, arbetarnas

Departements-
chefens
yttrande.

organisationer och andra, sökte jag angiva de vägar, på vilka arbetslöshetens landsolycka skulle kunna verksammare än dittills bekämpas. Bland medlen att höja effektiviteten av statens hjälp åt de arbetslösa förordade jag främst vidgning av understödsverksamheten därigenom att dels medgivande till sådan verksamhet från arbetslöshetskommissionens sida icke utan tungt vägande skäl skulle förvägras någon kommun, dels ock staten skulle lämna den kraftigast möjliga hjälp till de kommuner, vilka på grund av sin ekonomiska ställning hade svårighet att själva sörja för motarbetandet av arbetslöshetens följder. På min hemställan anbefalldes också arbetslöshetskommissionen en sådan tillämpning av riksdagens direktiver.

Jag framhöll vidare, att, ehuru talet om pågående nödhjälpsarbetens improduktivitet vid en kritisk granskning framstode såsom i hög grad överdrivet, det uppenbarligen, med hänsyn till såväl industriens bästa som arbetarnas särskilda intressen, skulle vara mycket att föredraga, om i större utsträckning kunde åt de arbetslösa, som eljest hänvisas till nödhjälpsarbeten, genom statliga åtgärder beredas arbetstillfälle i deras förutvarande arbetsanställningar. I all synnerhet gällde detta grupper av högt kvalificerade industriarbetare, såsom arbetare inom den av arbetslösheten så svårt hemsökta mekaniska verkstadsindustrien samt vid järnbruken. Jag ansåg mig emellertid icke kunna förorda framkomna förslag att bereda statssubvention åt enskilda industriföretag, utan uttalade mig i stället för att man i högre grad, än dittills skett, borde utnyttja möjligheten att genom statsbeställningar stödja industrien även i de fall, då tidpunkten för en dylik beställning icke syntes ur affärssynpunkt vara den för staten fördelaktigaste, men visshet kunde vinnas, att genom skälig uppoffring från statens sida avsevärd arbetstillgång kunde beredas yrkeskickliga arbetare. På mitt förslag anbefalldes också de affärsdrivande verken ävensom arméförvaltningen, marinförvaltningen, medicinalstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att skyndsamt till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de åtgärder, som i nu antydda avseende kunde ifrågakomma. Till detta spörsmål återkommer jag i det följande.

De sålunda av Kungl. Maj:t vidtagna åtgärderna, vilka åsyftade att inom ramen av senaste riksdags direktiver giva det allmännas hjälpande verksamhet en omfattning, som bättre än den dittillsvarande svarade mot det utomordentligt stora hjälpbehovet, syntes mig erforderliga redan med hänsyn till vad då kunde konstateras beträffande lägets allvarliga karaktär. Äv arbetslöshetskommissionens nyss återgivna framställning framgår emellertid, att förhållandena sedermera blivit ännu mera bekymmersamma än man befarade. Då man enligt arbetslöshetskommissionens beräkningar har att emotse en arbetslöshetscifra för innevaran-

de januari månad av omkring 140,000, innebär detta en den allra starkaste maning att uppbjuda alla de ekonomiska resurser, som kunna stå till buds, för att möta följderna av en sådan oerhörd hemsökelse för vårt lands arbetare. Härför tala icke blott humanitära hänsyn utan även den nationalekonomiska betydelsen av att värna den höga ståndpunkt, som de svenska industriarbetarna under de senaste årtiondena lyckats uppnå och vilken utgör en av de viktigaste förklaringsgrunderna till de vackra segrar, den svenska industrien vunnit i den hårda konkurrensen på världsmarknaden. Förskingras en arbetarstam, som under åratals varit ett industriforetags kanske värdefullaste tillgång, eller nedsjunker denna arbetarstam på grund av långvarig arbetslöshet i allt djupare nöd och förlorar sin upptränade yrkesskicklighet, kan det dröja mycket länge, innan ett sådant företag återfår sin gamla produktionskapacitet. Utgifterna för en effektiv omvårdnad av de arbetslösa äro en kostnad, varförutan ett lands under goda tider nådda materiella och kulturella höjdläge ej kan bibehållas.

Å andra sidan medger det nuvarande statsfinansiella läget tyvärr icke arbetslöshetshjälpens utsträckning till att omfatta samtliga oförvällat arbetslösa och utblottade medborgare i landet. Den hjälpplan, som arbetslöshetskommissionen framlägger i slutet av sin skrivelse, lärer närma sig det maximum, vartill medel kunna anskaffas. Jag ansluter mig därför i huvudsak till denna plan, enligt vilken medelsbehovet för finansiering under 1922 av understödsverksamheten och nödhjälpsarbetena skulle uppgå till 70,000,000 kronor. Att den av kommissionen beräknade marginalen å 9,000,000 kronor i varje fall icke är för hög, synes mig uppenbart i betraktande därav, att kommissionen beräknat de genom nämnda åtgärder av staten bisprungna under de fem vintermånaderna uppgå till 60,000, medan antalet arbetslösa, såsom jag nyss nämnt, enligt senaste uppgifter kan beräknas under innevarande månad uppgå till icke mindre än 140,000.

Jag övergår nu till de av arbetslöshetskommissionen framställda förslagen till vissa förändringar i gällande grunder för hjälpverksamheten för arbetslösa.

Beträffande den i 1921 års understödskungörelse meddelade bestämmelsen att kommissionen äger besluta, huruvida och i vilken omfattning bidrag av statsmedel skall utgå till kommunal understödsverksamhet för arbetslösa, har kommissionen hemställt, att åt densamma måtte givas den tolkningen, att kommissionen må kunna fastställa lägre maximisatser för understöd än de i författningen angivna. Jag anser, att bestämmel-

*Ändringar i
grunderna
för hjälp-
verksam-
heten.*

sen bör erhålla en avfattning i överensstämmelse med vad sålunda föreslagits, för att dess tillämpning under alla förhållanden skall kunna av kommissionen riktigt anpassas efter rådande konjunkturer.

Vad kommissionen anfört rörande önskvärdheten av att statsunderstöd till hyresbetalning framdeles må utgå jämväl för arbetslös, åt vilken arbetsgivare upplåtit bostadslägenhet, synes mig mycket behjärtansvärt. I likhet med kommissionen har jag vid upprepade tillfällen kunnat konstatera, att det nuvarande undantaget för dylika lägenheter, särskilt på grund av arbetslöshetens långvarighet, kommit att verka i hög grad orättvist. Det bör därför enligt min mening nu upphävas.

Kommissionens förslag, att länsstyrelses revisorer vid kommunal understödsverksamhet skola åtnjuta skälig ersättning för sitt arbete, finner jag beaktansvärt och vill för min del föreslå en sådan lösning av frågan, att ersättning till dessa revisorer må, med lämplig avvägning efter deras olika arbetsbörda, beräknad med hänsyn till antalet understödda i respektive kommuner, på förslag av vederbörande länsstyrelse och efter arbetslöshetskommissionens hörande utanordnas från arbetslöshetsanslaget genom beslut av Kungl. Maj:t.

Vidkommande spörsmålet, huruvida i Sverige bosatta utlänningar skola komma i åtnjutande av offentlig arbetslöshetshjälp, torde böra betonas, att den nuvarande hjälpverksamheten, såsom byggd på behovsprincipen, icke utan vidare skänker arbetslös svensk medborgare rätt till sådant understöd. En överenskommelse med främmande makt om ömsesidighet på detta område skulle sålunda icke medföra någon ovillkorlig förpliktelse för vårt land att låta denna makts här bosatta arbetslösa undersåte komma i åtnjutande av arbetslöshetshjälp. Den föreslagna förändringen skulle endast åsyfta hans likställande i berörda hänseende med svensk medborgare, vilket innebär, att han efter vederbörlig behovsprövning enligt samma grunder, som gälla i fråga om svenska medborgare, kan erhålla sådant understöd. Med erinran härom samt under förutsättning att åt svensk medborgare inom vederbörande främmande stat beredes motsvarande förmån, vill jag livligt förorda kommissionens förslag rörande hjälpverksamhetens utsträckande till i Sverige vistande utländska undersåtar, och skall det således, om min mening härutinnan vinnar gillande, ankomma på Kungl. Maj:t att genom särskilt beslut förordna om hjälpverksamhetens utsträckande till visst främmande lands medborgare.

En ur såväl principiell som praktisk synpunkt vida svårare fråga är, huruvida kommuner skola få rättighet att utföra nödhjälpsarbeten i egen regi och därvid sysselsätta eljest understödsbehövande arbetslösa på villkor, att såsom bidrag till deras avlönande skall av stats-

medel utgå det belopp, som eljest skulle utgått såsom statsbidrag till understöd åt dem. Denna fråga har genom särskilda framställningar från några kommuner bragts inför Kungl. Maj:t och nu närmare behandlats i arbetslöshetskommissionens förut återgivna framställning. Innan jag ingår på densamma, torde böra fastslås, att det ifrågasatta förfarandet icke låter sig förena med de av statsmakterna hittills givna direktiverna beträffande arbetslöshets hjälpen, utan att en förändring av dessa måste vidtagas, om förslaget skall förverkligas.

Gent emot ifrågavarande förslag torde ur principiell synpunkt intet vara att invända, enär det innebär ett konsekvent fullföljande av grundregeln för vår arbetslöshetspolitik: att hellre förskaffa de arbetslösa sysselsättning med nyttigt arbete än att anlita den improduktiva understödsvägen. Emellertid har kommissionens majoritet anfört vissa praktiska skäl emot att biträda förslaget. Jag förbiser ingalunda betydelsen av dessa skäl och vill icke bestrida, att svårigheter kunna uppkomma vid genomförande av en anordning, enligt vilken kommunerna få mottaga statsbidrag icke allenast till understödsverksamhet utan ock till nödhjälpsarbeten för de arbetslösa. Särskilt kan det vara ägnat att väcka betänkligheter, att staten härigenom skulle göra ett avsteg från regeln att icke subventionera rent kommunal verksamhet. Med avseende härå må dock erinras, att det nu tillämpade systemet, enligt vilket statsarbetena övertaga utförandet av kommunala arbeten och bestrida kostnaderna därför med dels statens och dels kommunala medel, i realiteten innebär ett subventionerande från statens sida. Den nu föreslagna nyheten skulle sålunda vara av mera formell än reell betydelse, och det föreliggande nödläget synes mig vara sådant, att det väl motiverar en dylik undantagsåtgärd, därest densamma befinnes ägnad att på ett mera verksamt sätt bidra till arbetslöshetens bekämpande. I detta avseende finner jag reservanternas inom arbetslöshetskommissionen hava anfört ett bärande skäl för sin uppfattning genom påpekandet att statsarbetena redan tagit en omfattning, som icke utan allvarlig risk kan ytterligare utökas. Vill man sålunda fullfölja den linje för hjälpverksamheten, om vars företräden alla synas vara eniga, nämligen att i största möjliga utsträckning bringa hjälp genom beredande av tillfälle till arbete, så har man enligt min mening ingen annan väg att gå än den av reservanternas förordade. Även om härigenom statsbidragen skulle komma att uppgå till något större belopp, så vinner man å andra sidan den obestriddliga fördelen, att dessa medel användas till företag, som äro ur kommunal synpunkt nödvändiga, i stället för att statens utgifter för nödhjälpsarbeten nu ofta komma till mindre direkt nytta. Jag förutsätter emellertid, att arbetslöshetskommissionen,

enligt de närmare direktiver, som Kungl. Maj:t lärer komma att giva, noggrant prövar från kommunerna inkommande förslag till arbeten, begränsar statsbidraget per anställd arbetslös till vad skäligen kan beräknas eljest utgå i statsbidrag till understöd, reglerar arbetsförhållandena i anslutning till de för jämförliga statsarbeten gällande grunderna och i allmänhet övervakar, att statsmedel icke användas i vidare mån än det oundgängliga hjälpbehovet kräver.

Vad därefter beträffar kommissionens förslag om en ny statsbeställning av sten, har detta syntts icke behöva möta några avgörande betänkligheter. Stenhuggarna höra säkerligen till de arbetargrupper i vårt land, som allra hårdast lidit av krisåren, och deras hantering befann sig även under högkonjunkturen i ett ständigt nödläge. Det ändamålsenligaste sättet att lindra dessa arbetares betryck torde otvivelaktigt vara en sådan ny stenbeställning. Kungl. Maj:t har därför genom beslut den 31 december 1921 för sådant ändamål anvisat högst 200,000 kronor av det för år 1922 beviljade anslaget. Visserligen kan en ytterligare ökning av statens stora stenlager väcka en viss tvekan. Kommissionen har emellertid i sin förutnämnda skrivelse den 17 sistlidne november föreslagit, att den tillverkade stenen skulle få kostnadsfritt tillhandahållas väghållningsdistrikt för stensättning av infartsvägar till större städer och andra vägar, som äro av större allmän betydelse och så hårt trafikerade, särskilt av tyngre motorfordon, att ett dylikt starkare byggnadssätt synes vara ur teknisk och praktisk synpunkt påkallat. Över detta förslag har statskontoret hörts och i yttrande den 28 december 1921 förklarat sig icke hava något att erinra mot bifall till detsamma men ansett det böra underställas riksdagen. Den sålunda föreslagna användningen av den med statsmedel anskaffade stenen skulle möjliggöra en i hög grad önskvärd förbättring av viktigare vägar och bereda välbehövlig lättnad för de med sådana vägars underhåll tungt belastade väghållningsdistrikten. Av sådan anledning och på de av arbetslöshetskommissionen i övrigt anförda grunderna finner jag mig kunna förorda ifrågavarande förslag. Om riksdagen ej gör någon erinran häremot, torde Kungl. Maj:t alltså enligt min mening böra bemyndiga stensleveranscentralen att, efter inhämtande av arbetslöshetskommissionens medgivande, för nu angivna ändamål utan ersättning ställa lämpliga partier gatsten till förfogande för vägstyrelser och därmed jämförliga myndigheter på det av arbetslöshetskommissionen likaledes föreslagna villkoret, att vederbörande utfäster sig att dels betala alla med stenens transport förenade kostnader, dels omedelbart igångsätta det vägföretag, för vilket stenen lämnas, dels ock vid anställande av arbetskraft vid

sådant företag ställa sig arbetslöshetskommissionens anvisningar till efterrättelse.

Att inom ramen för det allmänna arbetslöshetsanslaget beräkna något särskilt belopp för »lindrande av nöd» finner jag i likhet med kommissionen icke längre böra ifrågakomma. *Lindrande av nöd.*

Jag torde härefter hava att något närmare ingå på frågan om beredande av medel till de förut nämnda statsbeställningarna. *Statsbeställningar.*

I anledning av förut omförmälda, den 4 november 1921 givna åläggande hava vederbörande ämbetsverk till Kungl. Maj:t inkommit med förslag till de statsbeställningar, som inom deras förvaltningsområden lämpligen kunde ifrågakomma för arbetslöshetens lindrande. Omfattningen av dessa förslag framgår av följande tablå:

	Beräknade kostnader kronor
Järnvägsstyrelsen.	
Till rullande materiel m. m.	3,954,700 ¹
Vattenfallsstyrelsen.	
För materiel till kraftstationsarbeten vid Lilla Edet	4,500,000
» insättande av en turbin nr 7 i Porjus kraftverk	800,000
» utbyggnad av statens stamlinjesystem från Trollhättan till Hälsingborg	<u>7,000,000</u>
	12,300,000
Arméförvaltningen.	
För artilleridepartementets räkning	1,500,000
(restanslag å nämnda belopp finnas disponibla)	
För fortifikationsdepartementets räkning	1,678,900
» intendentsdepartementets räkning	17,196,900
Till viss materiel för ingenjörstruppernas räkning (enligt särskild framställning)	<u>135,000</u>
	20,510,800
Marinförvaltningen.	
Till fartygsmateriel m. m.	1,113,000
» viss övningsmateriel (enligt särskild framställning)	<u>30,000</u>
	1,143,000
Domänstyrelsen.	
Har uppgivit sig icke hava några statsbeställningar att föreslå .	—
Telegrafstyrelsen.	
Till inköp av diverse materiel och kablar m. m.	4,300,000

¹ Härutöver har järnvägsstyrelsen redan tidigare ifrågasatt beställning av rullande materiel m. m. till ett belopp av omkring 7,000,000 kronor.

Medicinalstyrelsen.	
Till upphandling av textilvaror	ej fixerat belopp
» igångsättande av byggnadsarbeten vid hospitalen	ej fixerat belopp
Generalpoststyrelsen.	
Till anskaffning av industrialster för postverkets räkning	500,000
Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen.	
Har uppgivit sig icke hava förslag till statsbeställningar att fram- ställa	_____
Summa kronor	42,708,500.

Den statsfinansiella situationen kan givetvis icke medgiva, att samtliga de sålunda föreslagna beställningarna komma till utförande. Jag kan icke ännu närmare angiva, vilka särskilda beställningar böra utväljas. Det yttrande i ärendet, som inforrats från arbetslöshetskommissionen, har för övrigt icke ännu inkommit. Avgörandet måste givetvis bliva beroende på en prövning ej blott av priser och andra leveransvillkor utan även av den betydelse, som beställningen i varje särskilt fall kan visas erhålla för arbetslöshetens bekämpande.

I fråga om beställningar, gjorda av andra statsinstitutioner än kommunikationsverken, synes böra så förfaras, att de erforderliga medlen i sin helhet utgå från det allmänna arbetslöshetsanslaget. För detta ändamål torde, såvitt nu kan bedömas, böra beräknas ett belopp av 5,000,000 kronor.

För kommunikationsverken, varmed jag i detta sammanhang förstår telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, göra sig i fråga om beställningarna från den enskilda industrien enahanda synpunkter gällande som beträffande andra för dessa verks räkning utförda nödhjälpsarbeten. Ur ren affärssynpunkt kan verkställandet redan nu av ifrågavarande beställningar och arbeten i allmänhet ej anses motiverat. Å andra sidan kan det dock icke anses rimligt, att nämnda verk skulle tillgodonjuta den förmån, som sådana arbeten, nu eller framdeles, representera för dem, utan att någon del av motsvarande värde komme att för framtiden belasta det i affärsföretaget nedlagda kapital, som skall förräntas. Med hänsyn härtill har den principen varit under övervägande, att avgörande beträffande frågan om det belopp, som bör påföras det ifrågavarande affärsverkets kapital, skulle fattas först vid den tidpunkt, då verket ansåge sig ur affärssynpunkt hava behov av beställningens eller arbetets utförande. Olika förslag huru i sådant hänseende bokföringsmässigt borde förfaras hava avgivits av riksräkenskaps-

verket. Efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet har jag dock kommit till den uppfattningen, att, om möjligt, redan i Kungl. Maj:ts beslut om anvisande av medel för de olika beställningarna eller arbetena skall fastställas, med vilket belopp det ifrågavarande verkets kapital bör av sådan anledning belastas och vilket belopp skall utgå av det allmänna arbetslöshetsanslaget. Framhållas må även, att denna princip hittills blivit följd, då kostnaderna för vissa arbeten, undantagsvis även beställningar, bestritts med anlitande dels av det på 1921 års tilläggsstat under »utgifter för kapitalökning» beviljade anslaget för arbeten vid vissa av kommunikationsverken för bekämpande av arbetslösheten, dels ock av det allmänna arbetslöshetsanslaget.

Chefen för kommunikationsdepartementet har för mig framhållit, att det för den affärsmässiga skötseln av kommunikationsverken måste anses vara av stor betydelse, att å verkens kapital vid ovan nämnda fördelning ej påföres större belopp än som ur rent affärsmässiga synpunkter kan anses skäligt, varvid hänsyn måste tagas ej endast till den ytterligare nedgång i prisnivån, som kan förväntas, utan även till de ränteförluster, som verken åsamkas genom att nödgas tidigare än eljest skulle varit fallet utföra arbetena. Till hans uppfattning om vad sålunda bör iakttagas kan jag ansluta mig.

Det belopp, som för beställningar och arbeten för kommunikationsverken skulle utgå från det allmänna arbetslöshetsanslaget, har — med hänsyn jämväl till att vissa av dessa arbeten såsom likställda med vanliga nödhjälpsarbeten torde kunna bliva delaktiga i de för sistnämnda arbetens finansiering avsedda medlen — beräknats till 10,000,000 kronor.

Som förut anförts, anvisade 1921 års riksdag under »utgifter för kapitalökning» ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, å 9,000,000 kronor för sådana arbeten vid telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, vilka kunde påkallas för bekämpande av arbetslösheten.

En närmare redogörelse för användningen av detta anslag kommer senare i dag att lämnas av chefen för kommunikationsdepartementet.

De arbeten, som med anlitande av berörda anslag kommit till utförande, hava, i enlighet med vad riksdagen framhållit såsom önskvärt, varit sådana, som ändock under den närmaste tiden måst komma till stånd och som därjämte i förhållande till kostnaderna möjliggjort sysselsättandet av ett stort antal arbetslösa. Om, såsom chefen för kommunikationsdepartementet senare denna dag lärer föreslå, ett nytt sådant anslag beviljas innevarande år, beredes möjlighet att jämväl i fortsättningen inrikta en del av de arbeten, som måste igångsättas till

*Särskilt
anslag av
lånemedel
till kommu-
nikations-
verken.*

arbetslöshetens bekämpande, på för kommunikationsverken gagneliga, om också ej omedelbart ur affärssynpunkt betingade företag; härigenom kunna framtida utgifter för kapitalökning för verkens del besparas. Genom arbetena ifråga få verken tillfälle att, såvitt möjligt, i tjänst behålla sådan verkens arbetarpersonal, som eljest under den rådande lågkonjunkturen måst avskedas, men sysselsättning beredes även i viss omfattning utom verken stående arbetare, som eljest måst anställas vid vanliga nödhjälpsarbeten.

Av de medel, som sålunda skulle upptagas såsom utgifter för kapitalökning, lära i allmänhet komma att utgå de bidrag till kommunikationsverkens statsbeställningar, som anses böra påföras verkens kapital. I enstaka fall torde medel för dylikt ändamål dock kunnas beredas från av riksdagen tidigare beviljade anslag för kapitalökning eller i annan ordning.

Vidare skulle förenämnda kapitalökningsanslag avses för fortsatt bedrivande för verkens del av sådana arbeten i övrigt, som under nuvarande förhållanden ej kunna anses ur affärssynpunkt berättigade, men vilkas avbrytande eller bedrivande i långsammare tempo skulle kunna medföra en ökning av den rådande arbetslösheten. Att nu angiva de särskilda arbeten, som härvid kunna ifrågakomma, är ej möjligt, lika litet som beträffande det förra året beviljade anslaget sådant på förhand kunde ske. Avgöranderätten härutinnan lärer som hittills böra tillkomma Kungl. Maj:t, som torde för en kommande riksdag närmare redogöra för användningen. Någon ändring i de allmänna grunder för anslagets användning, vilka förelades nästlidet års riksdag och för vilkas huvudsakliga innebörd arbetslöshetskommissionen i sin skrivelse redogjort, har chefen för kommunikationsdepartementet ej ansett skäl ifrågasätta. Anslaget bör som hittills avses för telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk. De beträffande postverket ifrågakommande bidragen till statsbeställningar torde i regel böra bestridas såsom driftkostnader, vilket även lärer bliva fallet beträffande eventuella bidrag till arbeten av ifrågasatt art vid statens domäner.

Chefen för kommunikationsdepartementet har meddelat mig, att han ansett ett något högre belopp än det av nästlidet års riksdag beviljade, 9,000,000 kronor, böra å tilläggsstaten under »utgifter för kapitalökning» ställas till förfogande för ifrågavarande tre kommunikationsverk. Det erforderliga medelsbehovet har med ledning av från vederbörande verksstyrelser under hand infordrade uppgifter beräknats till omkring 12,000,000 kronor, därvid förutsatts, att nämnda belopp skulle räcka jämväl för de första månaderna under 1923. Uppenbarligen är denna beräk-

ning synnerligen approximativ. Hänsyn har emellertid måst tagas till de försämrade förhållandena å arbetsmarknaden och särskilt nödvändigheten att för undvikande av avskedanden bereda arbete för verkens arbetarpersonal, varjämte är att märka, att en betydande del av ifrågavarande medel kommer att tagas i anspråk för beställningar.

Förslag till anskaffande av ifrågavarande belopp kommer, som nämnt, att senare i dag framläggas av bemälde departementschef. Redan här må dock förutskickas, att på grund av de betydande besparingar, som beräknas uppkomma å de för bostadsbyggande vid kommunikationsverken tidigare anvisade anslagen, skulle, därest dessa besparingar med riksdagens medgivande få användas för nu ifrågavarande ändamål, såsom nytt anslag av lånemedel under »utgifter för kapitalökning» behöva å tilläggsstaten äskas allenast 5,000,000 kronor.

Enligt vad jag i det föregående anfört, skulle under år 1922 erfordras — utöver av 1921 års riksdag anvisade medel och bortsett från nyssberörda anslag av lånemedel för kommunikationsverken — *dels* för statsbidrag till arbetslöshetsunderstöd och för nödhjälpsarbeten 70,000,000 kronor, *dels* för kommunikationsverkens beställningar och arbeten 10,000,000 kronor *och dels* för övriga verks beställningar 5,000,000 kronor eller sammanlagt 85,000,000 kronor. Det sålunda erforderliga betydande anslaget synes mig lämpligen böra erhålla naturen av förslagsanslag, högst. Då det av förra riksdagen för år 1922 beviljade anslaget å 3,000,000 kronor icke förslår ens för de närmaste och mest trängande åtgärderna till arbetslöshetens bekämpande — i följd varav jag, såsom förut nämnts, tidigare denna dag i annat ärende nödgats hemställa om anvisande för sådant ändamål av ett belopp förskottsvis ur förslagsanslaget för oförutsedda utgifter — måste det förutsättas, att riksdagen vill snarast möjligt besluta om anslags beviljande å tilläggsstat.

Anslagsbehovet för första halvåret 1923 torde böra beräknas till det av arbetslöshetskommissionen föreslagna beloppet, 5,000,000 kronor.

Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna grunder, under riksstatens femte huvudtitel anvisa *dels* på tilläggsstat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, 85,000,000 kronor *och dels* på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 ett förslagsanslag, högst, 5,000,000 kronor.

Sammanfattning.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Fritz von Schwerin.
